

Міністерство освіти і науки України  
Донецький національний університет імені Василя Стуса  
Філологічний факультет  
Кафедра теорії та історії української і світової літератури

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ  
до вивчення курсу «теорія літератури  
(ідеї, концепції, школи)»

Вінниця  
ДонНУ імені Василя Стуса

2021

Методичні поради до вивчення курсу «теорія літератури (ідеї, концепції, школи)» для здобувачів ОП «Українська мова та література» СО «Магістр» / уклад. В. А. Просалова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 52 с.

Методичні поради містять темаріум лекцій, питання і завдання до практичних занять, рекомендовану для опрацювання літературу, глосарій, тестові завдання для перевірки знань та умінь здобувачів, питання для самоперевірки знань та до іспиту, критерії поточного та підсумкового оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів СО «Магістр».

Рекомендовано для здобувачів 1 курсу ОП «Українська мова та література» СО «Магістр» філологічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса.

***Рецензент:** д. філол. н., професор кафедри української літератури та компаративістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Л. І. Кавун*

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та історії української і світової літератури філологічного факультету*

*(протокол № 11 від 2 березня 2021р.)*

© Просалова В. А., 2021 рік  
© ДонНУ імені Василя Стуса, 2021 рік

## ЗМІСТ

### *Робоча програма курсу:*

• Мета і завдання курсу.....	4
• Опис дисципліни.....	5
• Темаріум лекційних занять.....	5
• Критерії поточного та підсумкового оцінювання.....	7
• Основна література до курсу.....	10
• Допоміжна література.....	10
• Інформаційні ресурси.....	12
<i>Тематика практичних занять і література до них.....</i>	<i>13</i>
<i>Завдання до курсу.....</i>	<i>24</i>
<i>Форми звітності та питання до іспиту.....</i>	<i>26</i>
<i>Глосарій.....</i>	<i>27</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>45</i>

РОБОЧА ПРОГРАМА КУРСУ «ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ  
(ІДЕЇ, КОНЦЕПЦІЇ, ШКОЛИ)»

**ВСТУП**

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія літератури (ідеї, концепції, школи)» складена відповідно до профілю освітньої програми *українська мова та література (СО магістр)*.

Метою вивчення навчальної дисципліни є знання нових літературознавчих ідей, концепцій, наукових шкіл, методів дослідження художнього тексту, стану сучасної вітчизняної теорії літератури та її складників у світовому контексті, оволодіння здобувачами вищої освіти новітнім літературознавчим інструментарієм, методологією досліджень літературних явищ, навичками багаторівневої інтерпретації художнього тексту.

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки з іншими дисциплінами, такими, як: історія української літератури, історія світової літератури, інтертекстуальний аналіз.

**Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у здобувачів вищої освіти таких компетентностей та програмних результатів навчання:**

**Загальні компетентності (ЗК):** ЗК-2: Здатність до критичного мислення й ціннісно-світоглядної реалізації особистості. ЗК-5: Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК-6: Здатність діяти із соціальною відповідальністю, розуміти основні принципи буття людини, природи, суспільства. ЗК-9: Усвідомлена повага до різноманіття культур.

**Фахові компетентності (ФК):** ФК-1: Розуміння структури філологічної науки та її теоретичних основ. ФК-6: Базові уявлення про основні тенденції розвитку світового літературного процесу. ФК-7: Системні знання про основні періоди розвитку української літератури від давнини до ХХІ століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища. ФК-9: Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації тексту.

**Програмні результати навчання (ПРН):** ПРН-2: Аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їх специфіку й місце в літературному процесі. ПРН-4: Окреслювати основні проблеми дисциплін, що визначають конкретну філологічну галузь, пояснювати їх взаємозв'язок у цілісній системі знань. ПРН-5: Ефективно добирати необхідну інформацію з різних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати. ПРН-6: Виділяти галузі філології й окреслювати коло їх основних проблем. ПРН-9: Демонструвати розуміння фундаментальних

принципів буття людини, природи, суспільства. ПРН-13: Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати тексти різних стилів і жанрів. ПРН-17: Використовувати інформаційні й комунікаційні технології, зокрема для вирішення стандартних завдань професійної діяльності.

## 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Опис підготовки фахівців	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань – <i>03 гуманітарні науки</i>	Дисципліна професійної та практичної підготовки фахова	
	Спеціальність- <i>035 філологія</i> (шифр і назва)	курс підготовки	
Кількість годин всього - 195		1	1
		Семестр	
з них:	Освітня програма – <i>українська мова та література</i>	1	1
аудиторних - 56	(назва)	Лекції	
		28	8
для самостійної роботи студента - 139	Рівень вищої освіти: <b>другий</b>	Практичні	
		28	6
		Лабораторні	
Кількість змістових модулів - 2	Ступінь освіти: <b>магістр</b>	Самостійна робота	
		139	181
		вид контролю : іспит письмовий	

## 2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### МОДУЛЬ 1. Методологія літературознавчої науки

**Тема 1.** Теорія літератури як наука. Проблеми пострадянського літературознавства. Основні етапи розвитку теоретико-літературної думки в античний період, епохи Середньовіччя, Ренесансу і Бароко, Класицизму, Романтизму.

**Тема 2.** Основні напрями літературознавчих досліджень XIX–XXI ст. Міфологічна, біографічна, психологічна школи і розроблені ними методи дослідження.

**Тема 3.** Психоаналіз у літературознавстві. Концепція підсвідомого З.Фрейда у становленні психоаналізу. Сублимація та її вплив на

літературознавство. Концепція творчості К. Юнга. Психоаналітичний дискурс в українському літературознавстві: історія виникнення, джерела. Специфіка психоаналітичної інтерпретації творів.

**Тема 4.** Формалізм у літературознавстві. Діяльність формалістів: В.Шкловського, В.Жирмунського, Ю.Тинянова, Б.Томашевського, Р.Якобсона та ін. Критика формалізму та його вплив на формування структуралізму. Структуралізм у літературознавстві: його мета, завдання, категоріальний апарат. Текст як ієрархічно організована структура. Поняття структури і системи як фундаментальні для структуралістів. Поняття бінарної опозиції в художньому тексті.

**Тема 5.** Школи, напрями, методи в літературознавстві другої половини ХХ ст. Системно-цілісний аналіз у літературознавстві. Інтертекстуальний аналіз, моделі та типи інтертекстуальності. Рецептна критика.

**Тема 6.** Феміністична інтерпретація художнього твору. Феміністичний дискурс у зарубіжному (С. де Бовуар, К. Міллет, Л.Ірігерей, Е. Шовалтер, Г.Сіксу) та українському (Т.Гундорова, В.Агеєва) літературознавстві. Проблематика феміністичних студій: особливості творчого процесу письменниць, специфіка жіночого тексту. Диференціація понять: жіноче, фемінне, феміністичне письмо. Перспективи інтерпретації художнього тексту.

**Тема 7.** Наратологія як теорія розповіді. Ідеї Р.Барта, Ж.Женетта, В.Шмідта, А.Ж.Греймаса та інших зарубіжних і вітчизняних (М.П.Ткачук, О.М.Ткачук) учених для розвитку теорії. Основні поняття наратології: нарація, наратив, наратор. Фундаментальна для наратології диференціація понять „сюжет” і „фабула”. Взаємодія наративних структур у художньому тексті. Типи нарації. Форми подачі чужого мовлення: пряме, невласне-пряме, опосередковане. Співвідношення позицій у тексті (Б. Успенський), різних смислових інстанцій: автора, оповідача/ розповідача, героя. Диференціація форм викладу. Види інтенцій. Поняття авторської інтенції.

**Тема 8.** Порівняльні студії в зарубіжному та українському літературознавстві. Порівняльно-історичний і типологічний підходи до літературних явищ. Інтермедіальність у літературі та літературознавстві. Національний образ світу в художньому дискурсі.

## **МОДУЛЬ 2. Теорія художнього тексту і літературного процесу**

**Тема 9.** Художній текст в аспекті співвіднесеності з позатекстовою реальністю і художньою традицією. Текст як «генератор смислів» (Ю.Лотман), «поле методологічних операцій» (Р. Барт). Автор твору і скриптор: диференціація понять. Ідея «смерті автора» (Р.Барт, Ж.Дерріда та ін.) і вітчизняна традиція.

**Тема 10.** Образ автора та форми його реалізації. Авторська позиція та її значення у художньому тексті. Образ оповідача. Оповідач і розповідач: критерії розмежування. Форми вираження авторської модальності в тексті.

Особливий статус образу автора у вітчизняній традиції. Виявлення особистісного ставлення до зображуваного як ознака стилю.

**Тема 11.** Категорія художнього часу: реальний об'єктивний час, циклічний, суб'єктивний, ірреальний. Категорія художнього простору. Художні символи дороги, перехрестя, порогу та інших просторових об'єктів. Хронотоп (М.Бахтін) як єдина категорія у структурі тексту.

**Тема 12.** Теорія літературного процесу. Проблема художнього методу. Метод і стиль. Своєрідність епох ірраціонального та раціонального типу мислення: Античність, Середньовіччя, Бароко. Бароко як метод і стиль. Сентименталізм. Романтизм.

**Тема 13.** Класицизм як метод і стиль. Реалізм як метод і стиль. Соціалістичний реалізм: відновлення нормативної естетики.

**Тема 14.** Модернізм як епоха. Модернізм як художній метод і стиль. Стилі модернізму. Проблема неоромантизму. Риси імпресіоністичної образності у прозі. Експресіонізм як художній метод, напрям і стиль. Експресіонізм у зарубіжній та українській літературі. Символізм як відновлення естетики романтизму. Футуризм як вияв дегуманізації мистецтва, естетика і поетика. Сюрреалізм, його ознаки, основні представники.

### 3. МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ, КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

▪ **Поточний контроль.** *Види і форми роботи:* робота на практичних заняттях (різні форми опитування, виконання тестових завдань на платформі Moodle, групова робота, робота в парах, рольова гра, післялекційні завдання, модульна контрольна робота).

▪ **Підсумковий контроль.** Види і форми: індивідуальне творче завдання (захист здобувачем вищої освіти теоретичного проекту з проблематики курсу) чи іспит.

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється відповідно до методики накопичення балів за результатами поточного і підсумкового контролю.

#### Система оцінювання знань у 1 семестрі

Поточний контроль (max 60 балів)		Підсумковий контроль (max 40 балів)	Загал ьна кількі
Змістовий модуль	Змістовий модуль 2		

Організаційно-навчальна робота здобувача вищої освіти	Індивідуальна робота здобувача вищої освіти	Самостійна робота	МКР	Організаційно-навчальна робота здобувача вищої освіти	Індивідуальна робота здобувача вищої освіти	Самостійна робота	МКР	Наукова робота здобувача вищої освіти з дисципліни	Індивідуальне творче завдання або іспит	
24	4	3		18	3	2	6	-	40	100

### Критерії оцінювання в 1 семестрі Дисципліна екзаменаційна

1. Оцінка студента розраховується зі 100 балів, з них **60 балів** складає **поточний контроль** у семестрі. Студент отримує 60 балів упродовж семестру за:

- а) роботу на практичних заняттях (42 бали = 14 практичних занять по 3 бали);
- б) виконання самостійної роботи – післялекційні завдання (7 балів = 1 завдання по 7 балів);
- в) модульна контрольна робота (1) (6 балів).

2. Критерії нарахування балів:

#### **2.1. Робота на практичних заняттях:**

- студенти, які глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст; зробили системний аналіз змісту виступу, виявили нові ідеї та положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень певної теми – 3 бали;

#### **2.2. Виконання самостійної роботи:**

- післялекційні завдання – 7 балів;
- роботу виконано з незначними недоліками – 6–6.4 бали;
- роботу виконано з певними помилками – 3–5.8 балів;
- роботу не зараховано (завдання не виконане або є грубі помилки) – 0–2 бали.

#### **2.3. Модульна контрольна робота:**

Від 0 до 50 % виконаної роботи – 0–1 бал.

Від 51% до 75% виконаної роботи 2–3 балів.

Від 76% до 89% виконаної роботи 4–5 балів.

Від 90% до 100% виконаної роботи 6 балів.

3. Умовою атестації є отримання не менше половини балів та виконання всіх практичних, самостійних робіт (на час атестації).

#### **4. Підсумковий контроль – 0 – 40 балів**

– виконання індивідуального творчого завдання (від 0 балів до 40 балів) або іспит за дисципліною, який оцінюється також від 0 до 40 балів.



5. Умовою допуску до екзамену є зарахування всіх практичних, самостійних робіт.

6. Здобувач вищої освіти, який набрав упродовж семестру суму балів більшу за 60, має можливість:

- не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку;
- складати іспит з метою підвищення свого рейтингу з навчальної дисципліни.

Здобувач вищої освіти, який набрав упродовж семестру менше за 60 балів, зобов'язаний складати іспит.

7. На екзамені студенти готуються та відповідають за екзаменаційним білетом, який має два питання теоретичного й історико-літературного характеру, третє питання складається з тестових завдань. Перше та друге запитання оцінюється у 15 балів за такими критеріями:

- «відмінно», повна відповідь, не менше 90% потрібної інформації – 15–14 балів;
- «добре», достатньо повна відповідь, не менше 75% потрібної інформації або незначні неточності – 13–10 балів;
- «задовільно», неповна відповідь, не менше 50% потрібної інформації та деякі помилки – 9–5 балів;
- «незадовільно», відповідь містить менше 50% потрібної інформації, грубі помилки, студент не орієнтується у загальних термінах – 4–1 бал.
- не відповідає умовам до «задовільно» – 0 балів.

8. Сума поточних балів та балів за екзамен переводиться до екзаменаційної оцінки згідно з таблицею:

<b>Оцінка за шкалою ECTS</b>	<b>Оцінка за бальною шкалою, що використовується в Університеті</b>	<b>Оцінка за національною шкалою</b>
Система нарахування балів: бали за практичні заняття + бали за самостійну роботу + бали за МКР + бали за творчу роботу/екзамен		
<b>A</b>	90–100	5 (відмінно)
<b>B</b>	82–89	4 (дуже добре)
<b>C</b>	75–81	4 (добре)
<b>D</b>	67–74	3 (задовільно)
<b>E</b>	60–66	3 (задовільно)
<b>FX</b>	0–59	2 (незадовільно)
Є незараховані практичні роботи / самостійні роботи, або поточний контроль у семестрі оцінений менше 20 балів		не допущено

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

### Основна література

1. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
2. Білоус П.В. Інтерпретація літературного твору. Житомир, 2017. 304 с.
3. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К.: Либідь, 2008. 488 с.
5. Грицик Л. В. Українська компаративістика : концептуальні проєкції. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 299 с.
6. Касперський Е. Література. Теорія. Методологія. *Література. Методологія*: Пер. з польськ. С.Яковенка / Упор. і наук. ред. Д.Уліцької. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9-37.
7. Літературознавство. Словник основних понять. / Пер. з нім. А. Цяпи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
8. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.; Т. 2. 624 с.
9. Літературознавча рецепція і компаративний дискурс / [за ред. Р. Гром'яка]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 367 с
10. Мітосек З. Теорії літературних досліджень. Сімферополь: Таврія, 2003. 408 с.
11. Наєнко М. Українське літературознавство. Школи, напрями, тенденції. К. : Академія, 1997. 320 с.
12. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
13. Нич Р. Світ тексту: постструктуралізм та літературознавство / [пер. з польськ. О. Галета]. Львів: Літопис, 2007. 316 с.
14. Просалова В. А., Бердник О. С. Інтертекстуальність художнього тексту : текстотвірний і рецептивний аспекти. Монографія. Донецьк: Норд-Прес, 2010. 152 с.
15. Просалова В. А. Інтермедіальні аспекти новітньої української літератури. Донецьк – Вінниця. 2015. 154 с.
16. Просалова В. А. Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика. Навчальний посібник. Вінниця, 2019. 206 с.
17. Удалов В., Зубович В., Полежаєва Т. Складові літературознавства: Процес дослідження, цілісно-системна картина. Вид. 2-е, перероб. і доп. Київ–Луцьк: ВАД, 2005. 72 с.

### Допоміжна:

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія: Пер. з англ. К.: Смолоскип, 2008. 358 с.

2. Безпечний І. Теорія літератури. К.: Смолоскип, 2009. 388 с.
3. Білоус П. В. Психологія літературної творчості: навч. посіб. К.: Академвидав, 2014. 216 с.
4. Бовсунівська Т. В. Основи теорії літературних жанрів. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 519 с.
5. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. Київ: Либідь, 2006. 486 с.
6. Генералюк Л. Універсалізм Шевченка: взаємодія літератури і мистецтва. Київ: Наукова думка, 2008. 544 с.
7. Герменевтика і проблеми літературознавчої інтерпретації. Монографія / За редакцією Р. Гром'яка. Тернопіль: Редакційновидавничий відділ ТНПУ, 2006. 286 с.
8. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. К.: Критика, 2013. 344 с.
9. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К. : Часопис, Критика, 2009. 447 с. (Сер. «Критичні студії»).
10. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. К.: Грані-Т, 2013. 548 с.
11. Гундорова Т. *Femina melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. К. : Критика, 2002. 272 с.
12. Енциклопедія постмодернізму ; [за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора ; пер. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. пер. О. Шевченко]. К. : Вид-во С. Павличко «Основи», 2003. 503 с.
13. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. К.: Академвидав, 2006 . 498 с.
14. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 392 с.
15. Зборовська Н. Феміністичні роздуми: На карнавалі мертвих поцілунків. Львів: Літопис, 1999 . 336 с.
16. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури. К.: ВЦ «Академія», 2010. 256 с.
17. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: [підручник для вузів]. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
18. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
19. Літературознавство: словник основних понять: пер. з нім. вид. Тернопіль: Богдан, 2008. 279 с.
20. Лучук О. Діалогічна природа літератури: Перекладознавчі та літературознавчі нариси. Львів: Український католицький ун-т, 2004. 280 с.
21. Наєнко М. Інтим письменницької праці: літературно-критичні дослідження. К.: ВЦ «Просвіта», 2013. 736 с.

22. Наєнко М. Історія українського літературознавства: підруч. для філологічних спец. вищ. навч. закл. 2-е вид., зі змінами й доп. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 360 с.
23. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
24. Наливайко Д. С. Україна очима Заходу. 2-ге вид., доп. К.: Грамота, 2008. 782 с.
25. Пахаренко В. Основи теорії літератури. К.: Генеза, 2009. 296 с.
26. Поліщук Я. Література як геокультурний проект. К.: Академвидав, 2008. 299 с.
27. Теорія літератури в Польщі: антологія текстів: друга половина ХХ – початок ХХІ ст. / пер. з пол. С. Яковенко; упоряд. Б. Бакула; заг. ред. В. Моренець. К.: Києво-Могилянська академія, 2008. 531 с.
28. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства. 2-е вид., випр. і доповн. К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. 448 с.
29. Умберто Е. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів / Пер. з англ. М. Гірняк. Львів: Літопис, 2004. 383 с.
30. Ференц Н. С. Основи літературознавства. К.: Знання, 2011. 432 с.
31. Ференц Н. С. Теорія літератури і основи естетики : навч. посіб. К.: Знання, 2014. 511 с. (Вища освіта ХХІ століття).
32. Червінська О. Рецептивна поетика. Історико-методологічні та теоретичні засади: Навч. посібник. Чернівці: Рута, 2001. 56 с.

### **Інформаційні ресурси:**

1. Андреев А. Н. Целостный анализ литературного произведения: учебное пособие для студентов вузов [Электронный ресурс]. Мн.: Научно-методический центр «Электронная книга БГУ», 2003. Режим доступа:  
<http://anubis.bsu.by/publications/elresources/Philology/andreev5.pdf>
2. Бібліотека українських підручників (pidruchniki.website). 2010 – 2012 Українські підручники онлайн admin{at}pidruchniki.ws. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=3351>.
3. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія: У 3 кн. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [www.nbu.gov.ua/portal/Soc...9/01.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc...9/01.pdf)
4. Клочек Г. Художній світ як категоріальне [Електронний ресурс]. Режим доступу:  
[http://www.slovoichas.in.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=317&Itemid=34&](http://www.slovoichas.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=317&Itemid=34&)
5. Мистецтво поетичне в дії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/08/02/193000.htm>
6. Печарський А. Методика психоаналітичної літературної інтерпретації в Україні: генезис, проблематика, нові перспективи

[Електронний ресурс] / Андрій Печарський. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 44. Ч. 1. С. 248–254. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=18993>

7. Слово і час. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.slovoichas.in.ua/index.php?option=com\\_content&task=view&id=105&Itemid=34&Iimit=1&limitstart=0](http://www.slovoichas.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=34&Iimit=1&limitstart=0)

8. Українська компаративістика 1900-х - 1920-х років: теоретичні аспекти й дослідницька практика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2295/117/www.nbu.gov.ua/.../N170p098-107.pdf>

## ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

### ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА НАУКА

1. Теорія літератури як наука.
2. Основні етапи розвитку теоретико-літературної думки в античний період, епохи Середньовіччя, Ренесансу, Бароко, Класицизму, Романтизму.
3. Проблеми пострадянського літературознавства.

#### *Література*

1. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 с.
2. Білоус П.В. Інтерпретація літературного твору. Житомир, 2017. 304 с.
3. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К.: Либідь, 2008. 488 с.
5. Касперський Е. Література. Теорія. Методологія. *Література. Методологія*: Пер. з польськ. С.Яковенка / Упор. і наук. ред. Д.Уліцької. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9-37.
6. Літературознавство. Словник основних понять. / Пер. з нім. А. Цяпи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.

#### ***Питання для самоконтролю:***

- Які основні літературознавчі дисципліни?
- Які допоміжні літературознавчі дисципліни?
- Чим, на вашу думку, була зумовлена криза теорії літератури?
- Що спостерігається в українському літературознавстві пострадянської доби?

## ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ХІХ–ХХІ СТ.

1. Міфологічна і культурно-історична школи в літературознавстві.
2. Біографічний метод у літературознавстві.
3. Компаративізм.
4. Фройдизм.
5. Структуралізм.

### *Література*

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К.: Либідь, 2008. 488 с.
3. Касперський Е. Література. Теорія. Методологія. *Література. Методологія*: Пер. з польськ. С.Яковенка / Упор. і наук. ред. Д.Уліцької. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9–37.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Літературознавча рецепція і компаративний дискурс / [за ред. Р. Гром'яка]. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 367 с
6. Мітосек Зофія. Теорії літературних досліджень / [пер. з польськ. В.Гуменюка, наук. ред. В.Іванюка]. Сімферополь: Таврія, 2005. 408 с.
7. Наєнко М. Історія українського літературознавства. К.: ВЦ «Академія», 2010. 520 с.
8. Наливайко Д. Літературознавча імагологія: предмет і стратегії. *Літературна компаративістика*. Вип. 1. К., 2005. С. 27–44.
9. Нич Р Світ тексту: постструктуралізм та літературознавство / [пер. з польськ. О. Галета]. Львів: Літопис, 2007. 316 с.

### ***Питання для самоконтролю:***

- У чому полягає предмет компаративних досліджень?
- Як Ви розумієте статус літературознавчої компаративістики?
- Що, на думку представників міфологічної школи, було основним джерелом творчості?
- Яких методологічних принципів дотримувалися представники культурно-історичної школи?
- Хто запропонував біографічний метод дослідження літературних явищ?
- Які ідеї З. Фрейда знайшли застосування в літературознавчій практиці?

- Які нові ідеї запропонували структуралісти?

## МЕТОДОЛОГІЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Методологія сучасного літературознавства.
2. Поняття про метод дослідження.
3. Порівняльно-історичний метод дослідження.
4. Типологічний метод дослідження.
5. Поняття про цілісний аналіз.

### *Література*

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Касперський Е. Література. Теорія. Методологія. *Література. Методологія*: Пер. з польськ. С.Яковенка / Упор. і наук. ред. Д.Уліцької. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9-37.
3. Літературознавство. Словник основних понять. / Пер. з нім. А. Цяпи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.; Т. 2. 624 с.
5. Мітосек Зофія. Теорії літературних досліджень / [пер. з польськ. В.Гуменюка, наук. ред. В.Іванюка]. Сімферополь: Таврія, 2005. 408 с.
6. Наєнко М. Історія українського літературознавства. К.: ВЦ «Академія», 2010. 520 с.
7. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
8. Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи : антологія / ред. Д. Наливайко. К. : Києво-Могилянська академія, 2009. 487 с.

### *Питання для самоконтролю:*

- Чим зумовлений вибір методу літературознавчого дослідження?
- Як Ви розумієте поняття «методологія»?
- У чому полягає сутність порівняльно-історичного методу дослідження художньої літератури?
- Чим відрізняються типологічний метод від порівняльно-історичного?
- З якою метою застосовують типологічний метод дослідження?
- Яка основна мета цілісного аналізу художніх творів?

## ПСИХОАНАЛІТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ

1. Історія виникнення психоаналізу.
2. Підсвідоме у становленні психоаналізу.
3. Категоріальний апарат психоаналітичної інтерпретації творів.
4. Психоаналітичне прочитання оповідань В. Підмогильного.

## 5. Місце психоаналізу в літературознавчій парадигмі.

### *Література*

1. Баррі П. Психоаналітична критика. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О.Погинайко, наук. ред. Р.Семків. К.: Смолоскип, 2008. – С. 115-143.
2. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. К.: Академвидав, 2006. 498 с.
3. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 392 с.
4. Потебня О. Естетика і поетика слова. Збірник / Упоряд., вст. ст., приміт. І.В.Іваньо, А.І.Колодної. К.: Мистецтво, 1985. 301 с.
5. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні: Метакритичне дослідження. К.: Academia, 1993. 112 с.
6. Франко І. Із секретів поетичної творчості. *Зібрання творів: У 50 т.* К., 1981. Т. 31.
7. Печарський А. Методика психоаналітичної літературної інтерпретації в Україні: генезис, проблематика, нові перспективи [Електронний ресурс] / Андрій Печарський. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2008. Вип. 44. Ч. 1. С. 248–254. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=18993>

### *Питання для самоконтролю:*

- Які відкриття З. Фрейда були використані психоаналітиками?
- Як підсвідоме позначається на вчинках героїв?
- У чому особливості комплексу Електри?
- У чому виявляється Едипів комплекс?
- Що таке сублімація?
- Які ідеї В. Підмогильний реалізував у своїй художній практиці?
- Які дослідження з психоаналізу здійснили українські вчені?

## **ФОРМАЛІЗМ У ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ**

1. Діяльність формалістів: В.Шкловського, В.Жирмунського, Ю.Тинянова, Б.Томашевського, Р.Якобсона та ін.
2. Критика формалізму та його вплив на формування структуралізму.
3. Структуралізм у літературознавстві: його мета, завдання, категоріальний апарат.
4. Текст як ієрархічно організована структура.
5. Поняття структури і системи як фундаментальні для структуралістів.

### *Література*



- Баррі П. Структуралізм. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О. Погинайко, наук. ред. Р. Семків. К.: Смолоскип, 2008. С. 31–74.
- Левчук Л. Структуралізм і герменевтична естетика. *Західноєвропейська естетика ХХ століття*. К.: Либідь, 1997. С. 109–122.
- Матвієнко С. Дискурс формалізму: український контекст. Львів : Літопис, 2004. 144 с.
- Структуралізм: «за» і «проти»: Сборник статей / Под ред. Е.Басина и М.Полякова. М.: Прогресс, 1975. С. 256-276.
- Шкловский В. О теории прозы. М. : Сов. писатель, 1983. 383 с.
- Шкловский В. Художественная проза. Размышления и разборы. М. : Сов. писатель, 1961. 667 с.
- Ханзен-Лёве Оге А. Русский формализм: Методологическая реконструкция развития на основе принципа остранения. М.: Языки русской культуры. 2001. 672 с.
- Эйхенбаум Б. О прозе : [сб. статей]. М. : Худож. лит., 1969. 503 с.  
Эйхенбаум Б. М. О литературе : работы разных лет. М. : Сов. писатель, 1987. 554 с.
- Эрлих В. Русский формализм : история и теория [пер. с англ. А. В. Глебовской]. СПб. : Академ. проект, 1996. 352 с. (Серия «Современная западная русистика»).

#### ***Питання для самоконтролю:***

- Який вплив мали формалісти на становлення структуралізму?
- Які поняття застосовували структуралісти?
- Що таке структура?
- Як слід розуміти поняття «бінарна опозиція»?
- У якій країні структуралізм набув найбільшого поширення?

#### **АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК СТРУКТУРИ**

1. Завдання структурного аналізу творів.
2. Підсвідоме і свідоме у психічній структурі особистості.
3. Колізія *чоловіче/ жіноче* у драмі О. Олеся «Осінь».
4. Опозиція *пан/ панночка* у творі.
5. *Маскулінне/ фемінне* у діях Сторожихи. Функції героїні.

#### ***Література***

1. Баррі П. Структуралізм. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О.Погинайко, наук. ред. Р. Семків. К.: Смолоскип, 2008. С. 31–74.

2. Зборовська Н. Проблема твору у структурному аналізі. Перспективні тенденції структурного аналізу. *Психоаналіз і літературознавство: Посібник*. К.: Академвидав, 2003. С. 207–211.
3. Косиков Г.К. «Структура» и/или «текст». *Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму* / Пер. с фр. и вступ. ст. Г.К.Косикова. М.: Издательская группа «Прогресс», 2000. С. 3-48.
4. Левчук Л. Структуралізм і герменевтична естетика. *Західноєвропейська естетика ХХ століття*. К.: Либідь, 1997. С. 109–122.
5. Лотман Ю. Структура художественного текста. М.: Искусство, 1970. 384 с.
6. Матвієнко С. Дискурс формалізму: український контекст. Львів : Літопис, 2004. 144 с.
7. Структуралізм: «за» и «против»: Сборник статей / Под ред. Е.Басина и М.Полякова. М.: Прогресс, 1975. С. 256-276.

### **Художній текст як структура**

#### *Алгоритм дій:*

1. *Переконайтеся*, що обраний вами художній текст можна проаналізувати як структуру, що тримається на опозиціях, тобто протиставленнях.
2. *Віднайдіть ці опозиції*. Наприклад:
  - чоловік / жінка,
  - батько / мати,
  - завойовник / захисник,
  - спокусник / жертва,
  - чоловіче / жіноче,
  - раціональне / емоційне,
  - маскулінне / фемінне,
  - активне / пасивне,
  - агресивне / жертвне,
  - сильне / слабке...
3. *Простежте*, хто виводить з рівноваги іншого героя, змушує його діяти.
4. Як виведений із рівноваги герой реагує, діє, до чого це призводить?
5. Як змінюються функції персонажів?
6. Які структурні компоненти можна виділити в тексті?

#### **Питання для самоконтролю:**

- Хто розробляв методіку структурного аналізу?
- Що виводить структуру з рівноваги? Проілюструйте відповідь конкретними прикладами з художнього тексту.
- Завдяки чому структура утримує рівновагу?
- Як ви розумієте поняття «бінарна опозиція»?
- Які функції можуть виконувати герої твору?

## КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТІВ

1. Завдання компаративного аналізу творів.
2. Джерела літературних казок.
3. Джерела та особливості казок Р. Кіплінга «Книга джунглів».
4. Джерела та особливості казок І. Франка «Коли ще звірі говорили».
5. Казки Е. Андіївської: проблематика, система образів, художня специфіка.

### *Література*

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. 430 с.
2. Курий С. Ко дню рождения Р. Киплинга. Как была написана «Книга джунглей»: <http://shkolazhizni.ru/archiv/0/n-32558/>
3. Літературознавча енциклопедія: У 2 т. / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.; Т. 2. 624 с.
4. Мітосек З. Теорії літературних досліджень. Сімферополь: Таврія, 2003. 408 с.
5. Наливайко Д. Літературознавча імагологія: предмет і стратегії. *Літературна компаративістика*. Вип. 1. К., 2005. С. 27–44.
6. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
7. Проценко Ю. Літературна казка про тварин. *Слово і час*. 2009. № 8. С.18-23.
8. Сабат Г. Жанрова стереотипія. Таксономія казок Івана Франка. *Слово і час*. 2007. № 1. С. 50–57.
9. Тихолоз Н. Казкотворчість Івана Франка (генологічні аспекти). Львів, 2005. 316 с.
10. Цуркан І. Світ казок Емми Андіївської. *Рідні джерела*. 2002. № 3. С.7–9.
11. Ярмиш Ю.Ф. У світі казки. К.: Радянський письменник, 1975. 137 с.
12. Просалова В. А. Художні особливості казок Емми Андіївської. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. № 3 (15). К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/viewFile/216/211>
13. Українська компаративістика 1900-х – 1920-х років: теоретичні аспекти й дослідницька практика [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2295/117/www.nbuv.gov.ua/.../ N170p098-107.pdf>

### ***Питання для самоконтролю:***

- Що досліджує компаративістика?
- Коли компаративістика починає розвиватися в Україні?
- Які центри порівняльних студій виникли в Україні?
- Яке коло інтересів компаративіста?
- Чим пояснюється спільність казок різних народів?

- Які джерела літературних казок українських авторів?

## ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1. Інтертекстуальний підхід і можливості його застосування в літературознавчій практиці.
2. Інтертекстуальність і ключові концепти авторської стратегії.
3. Інтертекстуальність із позиції автора і реципієнта.
4. Інтертекстуальні зв'язки і тропи.
5. Інтермедіальність як вияв міжмистецької взаємодії.
6. Ідеї інтертекстуальності в порівняльних літературознавчих студіях.

### *Література*

1. Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство: Підручник. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
2. Гловінський М. Інтертекстуальність. *Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст.* / Упоряд. Б. Бакули: За заг. ред. В. Моренця: Пер. з польськ. С. Яковенка. К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2008. С. 284–309.
3. Денисова Г.В. В мире интертекста: язык, память, перевод / Предисловие С.Гардзонио; Предисловие Ю.Н.Караулова. М.: Азбуковник, 2003. 298 с.
4. Кузьмина Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. М.: КомКнига, 2007. 272 с.
5. Олизько Н.С. Інтертекстуальний аналіз художественного произведения: Учеб. пособие. Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2008. 147 с.
6. Просалова В. А. Інтермедіальні аспекти новітньої української літератури. Донецьк – Вінниця. 2015. 154 с.
7. Просалова В. А. Інтертекстуальний аналіз: теорія і практика. Навчальний посібник. Вінниця, 2019. 206 с.
8. Просалова В.А. Інтертекстуальний підхід і його застосування у літературній компаративістиці. *Філологічні семінари: Теорія літератури у вищій школі.* К.: Київський університет, 2008. Вип. 11. С. 43–50.
9. Просалова В.А. Текст у світі текстів Празької літературної школи. Донецьк: Східний видавничий дім, 2005. 344 с.
10. Просалова В.А. Художні тропи як маркери інтертекстуальної взаємодії. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору.* Донецьк, 2009. Вип.13. С. 16–26.
11. Фатеева Н. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов. М.: Агар, 2000. 280 с.
12. Фесенко В. І. Дивитись / бачити / читати. Інтермедіальний дискурс літератури і живопису. К. : Самвидав, 2009. 320 с.

13. Шаповал М.О. Інтертекст у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктні реляції української драми. К.: Автограф, 2009. 352 с.

***Питання для самоконтролю:***

- Що дає інтертекстуальність автору?
- Чи завжди читач розпізнає інтертекстуальні зв'язки?
- Як називають свідомо марковану інтертекстуальність?
- Які художні тропи можуть бути маркерами інтертекстуальності? Наведіть приклади.

**НАРАТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ**

1. Категоріальний апарат наратологічних досліджень. Семантика основних літературознавчих категорій.
2. Типи нарації.
3. Наративні структури творів Богдана Лепкого.
4. Наративні моделі у творах Григора Тютюнника.

*Література*

- Баррі П. Наратологія. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О.Погинайко, наук. ред. Р.Семків. К.: Смолоскип, 2008. С. 243–291.
- Мегела І. П. Наратологія : курс лекцій [Електронний ресурс] / Мегела І. П. Режим доступу : [http://imegela.com.ua/view\\_lectures.php?id=39](http://imegela.com.ua/view_lectures.php?id=39).
- Ткачук М.П. Наративні моделі українського письменства. Тернопіль: ТНПУ, Медобори, 2007. 464 с.
- Ткачук О. Наративні принципи прози Михайла Яцківа. Монографія. Тернопіль: Медобори, 2013. 276 с.

***Питання для самоконтролю:***

- Що таке наратологія?
- Що служить критерієм для визначення типу нарації?
- Яка відмінність між оповідачем і розповідачем?
- У чому особливість гетеродієгетичного наратора?
- У чому особливості вияву екстрадієгетичного наратора?
- Чи є гомодієгетичний наратор учасником подій?
- Як виявляється наратор у тексті?

**ФЕМІНІСТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ**

1. Особливості феміністичного письма.
2. Феміністичний дискурс у прозі Ольги Кобилянської.
3. Жіноче суперництво в інтерпретації Оксани Забужко («Казка про калинову сопілку»).
4. Феміністична проблематика у творах Євгенії Кононенко.

## 5. Наратологічні стратегії у феміністичних текстах.

### *Література*

1. Агеєва В. П. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму. Монографія. К.: Факт, 2003. 320 с.
2. Бажан О. М. Кореляція феміністичної та гендерної критики як різновидів новітнього літературознавства. *Шевченковедчі студії : збірник наукових праць*. Київ, 2012. Вип. 16. С. 152–163.
3. Баррі П. Феміністична критика. *Вступ до теорії: літературознавство та культурологія* / Пер. з англ. О.Погинайко, наук. ред. Р.Семків. К.: Смолоскип, 2008. С. 144–164.
4. Бовуар Сімона де. Друга стать. К., 1994. Т. 1. 392 с.; Т. 2. 394 с.
5. Вулф В. Власний простір. К., 1999. 112 с.
6. Гундорова Т. *Femina melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. К.: Критика, 2002. 272 с.
7. Дороніна Т.О. Гендерний напрямок у літературознавстві: теоретико-методологічні основи та практика інтерпретацій. *Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій* / відп. ред. К.М. Левковський; наук. ред.-упор. С.П. Юдіна. К., 2005. С. 283–351.
8. Забужко О. Notre Dame D'Ukraine: українка в конфлікті міфологій [Електронний ресурс] / Оксана Забужко. Режим доступу до матеріалу: [http://chtyvo.org.ua/authors/Zabuzhko/Notre\\_Dame\\_dUkraine\\_Ukrainka\\_v\\_konflikti\\_mifolohii/](http://chtyvo.org.ua/authors/Zabuzhko/Notre_Dame_dUkraine_Ukrainka_v_konflikti_mifolohii/)
9. Зборовська Н.В. Психологія і літературознавство : посібник. Київ, 2003. 392 с.
10. Зборовська Н. Феміністичні роздуми. На карнавалі мертвих поцілунків. Львів: Літопис, 1999. 336 с.
11. Качак Т. Проблема жіночої дружби і зіставлення характерів у прозі Лесі Українки, Оксани Забужко та Світлани Йовенко: асоціативна паралель. *Леся Українка і сучасність: Зб. наук. пр.* Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Т. 4, кн. 1. С. 410–427.
12. Павличко С. Фемінізм. К.: Основи, 2002. 322 с.
13. Філоненко С. Концепція особистості жінки в українській жіночій прозі 90-х рр. ХХ ст. // <http://bdpu.org/philological/faculty/ukr-rarub/lit/>
14. Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / За ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 516–527.
15. Улюра Г. Теоретико-методологічні засади гендерних студій з літературознавства. *Гендерні студії в літературознавстві : навчальний посібник* / ред. В.Л. Погребна. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. С. 6–20.

### ***Питання для самоконтролю:***

- У чому особливості феміністичного письма?
- Яке коло проблем цікавить феміністичну критику?

- Хто досліджує феміністичну проблематику в українському літературознавстві?
- Що означає слово «фемінність»? Визначте відмінність понять «фемінізм» і «фемінність».

## ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС І ЙОГО ЗАКОНОМІРНОСТІ

1. Теорія літературного процесу.
2. Проблема художнього методу.
3. Метод і стиль.
4. Своєрідність епох ірраціонального та раціонального типу мислення: Античність, Середньовіччя, Бароко. Бароко як метод і стиль.
5. Сентименталізм. Романтизм.
6. Класицизм як метод і стиль.
7. Реалізм як метод і стиль.
8. Соціалістичний реалізм: відновлення нормативної естетики.
9. Модернізм як епоха. Модернізм як художній метод і стиль.
10. Стилї модернізму.

### Література

- Агеєва В. Апологія модерну: обрис ХХ віку. К. : Грані-Т, 2011. 408 с.
- Білоус П. В. Вступ до літературознавства: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2011. 336 с.
- Введение в литературоведение: Литературные произведения: Основные понятия и термины: Учеб. пособие / Под ред. Л. В. Чернец. М.: Высшая школа, изд. центр «Академия», 2000. 556 с.
- Енциклопедія постмодернізму ; [за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора ; пер. з англ. В. Шовкун ; наук. ред. пер. О. Шевченко]. К. : Вид-во С. Павличко «Основи», 2003. 503 с.
- Іванишин В.П. Нариси з теорії літератури: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 256 с.
- Кузнецов Ю. Імпресіонізм в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Проблеми естетики і поетики. К.: Зодіак-ЕКО, 1995. 304 с.
- Моклиця М. Вступ до літературознавства: посібник для студентів філол. факультетів. Луцьк, 2011. 467 с.
- Нич Р. Світ тексту: постструктуралізм і літературознавство / пер. з польської О. Галети. Львів: Літопис, 2007. 316 с.
- Ференц Н. С. Основи літературознавства. [Електронний ресурс].  
Режим доступу:  
[http://pidruchniki.ws/13340203/literatura/klasifikatsiya\\_syuzhet\\_iv](http://pidruchniki.ws/13340203/literatura/klasifikatsiya_syuzhet_iv).
- Чижевський Д. І. Історія української літератури. К.: ВЦ «Академія», 2003. 568 с.
- Чижевський Д. Українське літературне бароко : Вибрані праці з давньої літератури. К. : Обереги, 2003. 576 с.

- Удалов В., Зубович В., Полежаєва Т. Складові літературознавства: Процес дослідження, цілісно-системна картина. Вид. 2-е, перероб. і доп. Київ–Луцьк: ВАД, 2005. 72 с.
- Ушкалов Л. Есеї про українське бароко. К. : Факт – Наш час, 2006. 284 с. (Сер. «Висока полиця»).

### ***Завдання та питання для самоконтролю:***

- Що мають на увазі під поняттям «літературний процес»?
- Поміркуйте, яке значення має аналіз літературних напрямів і стилів у порівняльно-типологічному аспекті.
- Наведіть приклади спільних типологічних ознак і національних відмінностей літературних напрямів (наприклад, українське бароко, український романтизм тощо).
- Що характерно для бароко?
- У чому специфіка класицизму?
- Які характерні ознаки сентименталізму?
- У чому особливості романтизму?
- Які характерні ознаки модернізму?
- Які стилі властиві модернізму?
- Які ознаки символістської естетики?
- У чому специфіка соціалістичного реалізму?
- Які характерні ознаки сюрреалістичної поезики?
- Які авангардистські течії ви знаєте?
- Які завдання ставили представники авангардистських течій?

### **ЗАХИСТ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ**

1. Наукове обґрунтування проблеми.
2. Презентація та інформаційне забезпечення проєкту.
3. Дискусія за проблематикою проєкту.
4. Обговорення проєкту.

### **Творчі завдання для здобувачів:**

1. Здійснити феміністичну інтерпретацію роману «Солодка Даруся» Марії Матіос.
2. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію твору сучасного українського письменника (на вибір).
3. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію роману Степана Процюка «Троянда ритуального болю».
4. Здійснити аналіз драматичного етюдю Олександра Олеся «Осінь» як структури.



5. Здійснити аналіз драматичного етюд Олександра Олеся «На свій шлях» як структури.
6. Здійснити наратологічний аналіз роману Степана Процюка «Інфекція».
7. Здійснити компаративний аналіз «Казок зі Львова» Ігоря Калинця.
8. Творчий проєкт: «Ознаки експресіонізму у творчості Тодося Осьмачки».
9. Творчий проєкт: «Поетика сюрреалізму у творчості Емми Андіївської».
10. Творчий проєкт: «Компаративний аналіз казок Емми Андіївської».
11. Творчий проєкт: «Компаративний аналіз казок Івана Франка».
12. Творчий проєкт: «Компаративні зацікавлення Івана Франка».
13. Творчий проєкт: «Компаративні зацікавлення Лесі Українки».
14. Творчий проєкт: «Наратологічний аналіз твору сучасного українського письменника (на вибір)».
15. Творчий проєкт: «Компаративний аналіз новел Михайла Коцюбинського».
16. Творчий проєкт: «Наратологічний аналіз твору Григора Тютюнника».
17. Творчий проєкт: «Наратологічний аналіз роману Юрія Винничука «Весняні ігри в садах».
18. Здійснити феміністичну інтерпретацію роману Євгенії Кононенко «Зрада».
19. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію роману Євгенії Кононенко «Російський сюжет».
20. Здійснити міфопоетичний аналіз роману Дари Корній «Зворотний бік світла».
21. Здійснити міфопоетичний аналіз роману Дари Корній «Зворотний бік сутіні».
22. Здійснити міфопоетичний аналіз роману Дари Корній «Зворотний бік темряви».
23. Здійснити міфопоетичний аналіз роману Дари Корній «Зворотний бік світів».
24. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію роману Степана Процюка «Маски опадають повільно».
25. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію роману Степана Процюка «Чорне яблуко».
26. Здійснити наратологічний аналіз роману Наталени Королевої «Quid est Veritas?».
27. Здійснити наратологічний аналіз «Казки про калинову сопілку» Оксани Забужко.
28. Здійснити наратологічний аналіз роману Сергія Жадана «Ворошиловград».
29. Здійснити архетипний аналіз самостійно обраного твору.
30. Здійснити психоаналітичну інтерпретацію роману Степана Процюка «Маски опадають повільно».

## ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РЕЙТИНГУ

*Напишіть есе на одну із запропонованих тем:*

- Сучасна теорія літератури в Україні: проблеми, перспективи.
- Компаративістика в Україні: проблеми розвитку.
- Методологія літературознавчих досліджень: одиничність чи множинність методів.
- Плюралізм методів літературознавчого дослідження: pro et contra.
- Психологія у художньому творі та моєму житті.
- Комплекс Електри в літературному творі.
- Едипів комплекс у літературному творі.
- Письменник має бути психологом чи фотографом?
- Феміністичні студії – лише для жінок?
- Феміністичність у художньому творі.
- Чи спостерігається літературний поступ?
- Які критерії художності літературного твору?
- Письменник у художньому творі та реальному житті.

### ФОРМИ ЗВІТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ СО «МАГІСТР»

Здобувачі СО «Магістр» мають можливість:

1. набирати бали упродовж семестру та виконати творче завдання
2. або складати іспит.

**Білет складається з трьох блоків:** А теоретичного питання (макс. – 15 б.), Б завдання здійснити аналіз певного типу (макс. – 15 б.), В 5 тестових завдань, що оцінюються по 2 бали.

#### *Зразок екзаменаційного білета*

1. Проблеми пострадянського літературознавства.
2. Аналіз драматичного етюд Олександра Олеся «Осінь» як структури.
3. Тестові завдання.

#### Питання до іспиту

1. Теорія літератури як наука.
2. Методологічна ситуація в українському літературознавстві початку ХХІ ст. Проблеми пострадянського літературознавства.
3. Наратологія як наука.
4. Типи нараторів у художньому тексті. Диференціація форм викладу.
5. Основні поняття наратології: нарація, наратив, наратор.
6. Аналіз художнього тексту як структури. Поняття про бінарну опозицію.
7. Типологія фокалізації Жерара Женетта.
8. Структуралізм у літературознавстві: завдання та категоріальний апарат.
9. Текст як ієрархічно організована структура.
10. Поняття структури і системи як фундаментальні для структуралістів.
11. Проблематика феміністичних студій: особливості творчого процесу письменниць, специфіка жіночого тексту.

12. Порівняльні студії в зарубіжному літературознавстві.
13. Порівняльні студії в українському літературознавстві.
14. Психоаналіз у літературознавстві.
15. Концепція підсвідомого З. Фрейда у становленні психоаналізу.
16. Психоаналітичний дискурс у літературознавстві: історія, джерела.
17. Категоріальний апарат психоаналітичної інтерпретації творів.
18. Проблема художнього методу. Метод і стиль.
19. Бароко як метод і стиль
20. Класицизм як метод і стиль.
21. Реалізм як метод і стиль.
22. Соціалістичний реалізм: відновлення нормативної естетики.
23. Модернізм як художній метод і стиль.
24. Системно-цілісний аналіз у літературознавстві.
25. Інтертекстуальний аналіз, моделі та типи інтертекстуальності.
26. Особливості феміністичного письма.
27. Теорія літературного процесу.
28. Футуризм як вияв дегуманізації мистецтва, естетика і поетика.
29. Рецептивна критика.
30. Ідеї зарубіжних і вітчизняних (М.П.Ткачук, О.М.Ткачук) учених для розвитку наратології.

## ГЛОСАРІЙ

**Абстракціонізм** (від лат. *abstractio* (*abstractionis*) – віддалення, відокремлення) – напрям у мистецтві, образність якого ґрунтується на кольорі, лінії, формі та текстурі, а не на мотивах, запозичених із навколишньої дійсності. Абстракціоністи відійшли від міметичної інтерпретації доквілля, абсолютизували світ власних переживань. Представники абстракціонізму: Василь Кандинський, Піт Мондріан, Казимир Малевич, Джексон Поллок, Ганс Гофман, Франц Клайн та інші.

**Авангардизм** (від фр. *avant* – попереду та *garde* – охорона, передовий загін) – це комплекс явищ у мистецтві, що відзначається радикальним оновленням змістовних і формальних принципів творчості, руйнуванням традицій. Авангардисти вдаються до епатажу, пародіювання попередників, виконуючи функцію санації, тобто оздоровлення мистецьких смаків. Ознаки авангардистської поетики виявилися у творчості Бертольда Брехта, Поля Елюара, Володимира Маяковського, Михайля Семенка, Валеріяна Поліщука, у 80-90-х роках – Юрія Андруховича, Олександра Ірванця, Віктора Неборака. Риси авангардизму простежуються у таких течіях модернізму, як фовізм, кубізм, футуризм, абстракціонізм, дадаїзм, сюрреалізм, імажизм, конструктивізм. Для авангардистів характерні настанова на експеримент, бунт проти традицій, усталених норм, епатажність, колажування, ігрові перевтілення.

**Архетип** (грец. *arche* – початок, *typos* – образ) – прообраз, вияв у художньому творі колективного несвідомого. К. Г. Юнг уважав їх успадкованими уявленнями, крізь призму яких людина сприймає світ.

**Архетипна критика** – відгалуження міфологічної критики, що досліджує функціонування в літературі архетипних форм, міфологічних мотивів і тем. Архетипна критика запозичила від Юнга ідею «колективної підсвідомості», що лежить в основі міфів, релігійних ідей, притаманних багатьом культурам і цілим історичним епохам. Представники архетипної критики Мод Бодкін і Нортроп Фрай перенесли в літературу концепцію архетипів Юнга.

**Архетипний образ** – спосіб вияву архетипу в художньому творі.

**Архітекстуальність** – жанровий зв'язок текстів (за класифікацією Жерара Женетта).

**Бароко** (від порт. *barroco*, ісп. *barrueco* та фр. *baroque* – перлина неправильної форми) – стиль у європейському мистецтві початку XVI – кінця XVIII століть, що поєднав традиції Середньовіччя і Ренесансу. Визначальні ознаки: прагнення до всеохопності, реабілітація християнського аскетизму, поєднання античного ідеалу з християнським, піклування про зовнішній вигляд мистецького твору, який мав зворушити людину, форма творів складна, вигадлива, переобтяжена багатьма деталями, парадоксами.

В українській культурі співіснували «високе», тобто книжне, і «низьке», тобто жартівливо-бурлескне, бароко, домінували релігійні складники над світськими. Представники українського барокового письменства: Мелетій Смотрицький, Іван Величковський, Лазар Баранович, Феофан Прокопович, Григорій Сковорода та інші.

**Бібліографія** (грец. βιβλιον – книга і γραφο – пишу, описую) – допоміжна дисципліна, що призначена збирати, систематизувати інформацію про друковані твори, складати покажчики книг, що допомагають вибрати потрібну літературу.

**Бінарна опозиція** (лат. *binarius* – подвійний, *opposition* – протиставлення) – протиставлення співвідносних компонентів за наявністю / відсутністю певної ознаки. Наприклад: чоловік – жінка, колонія – метрополія, активний – пасивний, чоловічий – жіночий, маскулінний – фемінний.

**Біографічний метод** – спосіб дослідження художньої літератури, що враховує зв'язок із особистістю письменника, його життєвою долею, творчими уподобаннями. Основоположником біографічного методу був французький літературознавець Шарль Опостен Сент-Бев (1804–1869), його прихильниками були Георгій Брандес, Юлій Айхенвальд, Омелян

Огоновський, Микола Петров, Іван Франко, Степан Балей, Валерія Смілянська, Григорій Сивокінь, Михайлина Коцюбинська, Тамара Гундорова.

**Бриколаж** (від фр. *bricolage* – майстрування) – термін, який увів Клод Леві-Стросс на позначення текстової суміші, що виникає внаслідок припасування вирваних із контекстів висловлювань, образів, ідей, що в новій єдності набувають симфонічного звучання. Бриколаж характеризує мислення первісної людини.

**Генерика** (грец. *genos* – породжую) – система родів, видів, жанрів літератури. Цей термін увів у 30-х роках ХХ ст. французький літературознавець П. ван Тігем. Жанрово-родовий поділ всеохопний, властивий усім літературам, хоч вони і мають національні відмінності.

**Генологія** (від гр. *genos* – рід і *logos* – слово) – розділ теорії літератури, присвячений дослідженню літературних родів і жанрів.

**Герменевтика** – (від гр. *ερμηνεύειν* – тлумачити) – напрям наукової діяльності, пов'язаний із дослідженням, поясненням, тлумаченням текстів. Основи герменевтики заклали М. Гайдеггер, Г.-Г. Гадамер, П. Рікер.

**Гетеродієгетичний** (грец. *heteros* – інший і *diegesis* – оповідь, виклад) наратор – оповідач, який перебуває в художньому світі, але лишається поза дією, стороннім спостерігачем, як у кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна».

**Гіпертекст** (гр. *hyper* – над і лат. *textum* – тканина, зв'язок) – така форма організації тексту, при якій його одиниці становлять систему можливих переходів, що дозволяє читати матеріал у довільній, а не в лінійній послідовності. Термін увів у 1960-х роках американський філософ, піонер інформаційних технологій Тед Нельсон. Жерар Женетт назвав гіпертекстом пізніший текст, який вступає в гіпертекстуальні відношення зі своїм попереднім текстом (гіпотекстом).

**Гіпертекстуальність** (гр. *hyper* – над і лат. *textum* – тканина, зв'язок) – тип зв'язків, що поєднує текст із попереднім і служить досягненню імітаційно-пародійного ефекту.

**Гомодієгетичний** (грец. *homos* – рівний, однаковий і *diegesis* – оповідь, виклад) наратор – оповідач, який функціонує в тексті та є учасником подій, як, наприклад, в етюді М. Коцюбинського «Цвіт яблуні».

**Дадаїзм** (франц. *dadaism*, від *dada* – іграшковий дерев'яний коник, дитячий лепет, іншим разом, це так, авжеж) – формалістична течія в літературі й образотворчому мистецтві, що прагнула зруйнувати всілякі нормативи, зображувала світ очима дитини, вдавалася до позахудожніх

форм, усуваючи відмінність між мистецтвом і дійсністю. Назву течії дав румунський поет Трістан Тцара (псевдонім С. Розенштока). Дадаїсти знущалися над усім, бунтували заради бунту, прагнули запровадити стан «агресивного божевілля». Ознаки дадаїзму виявилися у творчості німецьких письменників і художників (Г. Баль, Р. Гюльзенбек, Г. Ріхтер, М. Ернст, А.Сегал, Р. Гаусман та ін.), французьких (А. Бретон, Ф. Супо, Л. Арагон, П.Елюар), американських (А. Краван, М.Шамберг, А.Глез, А. Дав).

**Декаданс** (франц. *decadence* – занепад) – термін для позначення кризових явищ у мистецтві, зумовлених естетичним неприйняттям реальності, песимістичним світоглядом, занепадом життєвих сил. Декаденти виражали настрої втоми, втечі від життя, зневіри в людині, поетизували красу згасання. Ознаки декадансу виявилися у творчості Оскара Вайльда, Шарля Бодлера, Поля Верлена, Стефана Малларме, Еміля Верхарна, Моріса Метерлінка, Дмитра Мережковського, Миколи Арцибашева, Станіслава Пшибишевського, Петра Карманського, Василя Пачовського, Миколи Філянського та інших авторів.

**Деконструкція** (від лат. *de* – префікса на позначення віддалення, усунення і лат. *constructio* – побудова, складання) – підхід до аналізу тексту, запропонований французьким філософом Жаком Дерріда, суть якого полягає у виявленні в тексті прихованих суперечностей, необхідних для того, щоб продемонструвати можливість його неоднозначної інтерпретації. Це може бути виявлення в тексті ключових слів, які належать до опозиційної пари, виділення маргінальних особливостей тексту.

**Деструкція** (від лат. *destructio* – руйнування, англ. *destruction*) – процес порушення чи руйнування структури у творі мистецтва. Це одне із понять фундаментальної онтології Мартіна Гайдеггера. До деструкції вдавалися футуристи.

**Дискурс** (лат. *discoursus* – міркування) – вербально розгорнуте, ситуативно зумовлене міркування, що виявляє наміри мовця. У літературознавстві під дискурсом розуміють сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики.

**Едипів комплекс** – запроваджене З. Фройдом поняття на позначення несвідомих сексуальних потягів синів до своїх матерів і ворожого ставлення до своїх батьків як суперників. Зображено у трагедії Софокла «Цар Едип».

**Експресіонізм** (лат. *expression* – вираження) – стильова течія, що виникла в німецькому мистецтві на початку ХХ ст. та утверджувала суб'єктивне уявлення про світ. Експресіоністами були малярі Едвард Мунк, Поль Сезан, Поль Гоген, Анрі Матіс. Для поезики експресіонізму характерні

неприродні пропорції, загострене вираження авторської ідеї, поєднання протилежностей, віталізація смерті, як у новелі Василя Стефаника «Сама-саміська». Риси експресіонізму виявилися не лише у творчості Василя Стефаника, а й Тодося Осьмачки, Миколи Куліша, Осипа Турянського, Олександра Довженка.

**Екстрадієгетичний** (грец. *extra* – поза, зовні, крім і грец. *diegesis* – оповідь, виклад) наратор – автор, який веде за собою читача, коментує події, роздумує. Він перебуває поза художнім світом, тому розповідь ведеться від третьої особи (оповідання «Федько-халамидник» В. Винниченка, повість «Микола Джеря» І. Нечуя-Левицького, роман «Волинь» У. Самчука, роман «Роксолана» П. Загребельного).

**Есе** або **есей** (фр. *essai* – спроба, нарис, від лат. *exagium* – зважування) – невеликий за обсягом епічний твір, що має довільну композицію і містить виклад індивідуальних думок і вражень з конкретного питання. Есе відзначається невеликим обсягом, суб'єктивністю тлумачення теми, вільною композицією, емоційністю викладу. Структурно воно складається зі вступу, в якому мотивується вибір теми, основної частини, що складається з аргументів та аналізу, і висновку, що підсумовує виклад.

**Імагологія** – наукова дисципліна, що має предметом вивчення образи «інших», «чужих» націй, країн, культур, сторонніх для суб'єкта, який сприймає. Образ «чужого» вивчається в імагології як стереотип національної свідомості, тобто як стійке, емоційно насичене, узагальнено-образне уявлення про «чужого», сформоване в конкретному соціально-історичному середовищі. Імагологія має міждисциплінарний характер.

**Імпресіонізм** (від фр. *impression* – враження) – мистецька течія, що виникла в малярстві та характеризувалася відтворенням миттєвих відчуттів і переживань. Імпресіонізм служив перехідним етапом від реалізму до модернізму. В імпресіоністичних творах спостерігалася відмова від ідеалізації, хронотоп подрібнювався, герой поставав «колекціонером вражень». Ознаки імпресіонізму виявилися у творчості М. Коцюбинського, М. Хвильового, М. Івченка, Г. Михайличенка, Г. Косинки та інших українських авторів.

**Індивідуальний стиль** (авторський стиль, ідіостиль) – сукупність особливостей творчості певного письменника, якими його твори відрізняються від творів інших митців. Неповторність індивідуального стилю зумовлені світовідчуттям, світобаченням письменника, його естетичним і життєвим досвідом. Стилєтворні чинники: тематика і проблематика. Носії стилю – елементи форми художнього твору, художні засоби.

**Інтенціальність** (лат. *intentio* – прагнення, намір) – спрямованість свідомості на об'єкт.

**Інтенція** (лат. *intentio* – прагнення, намір) – задум, проєкт майбутнього твору.

**Інтермедіальність** (лат. *inter* – між і *medium* – середина, проміжний) – це, по-перше, висвітлення художньою літературою інших видів мистецтва, по-друге, методологія порівняльного аналізу літературного твору та іншого виду мистецтва. У 1983 р. Оге Ханзен-Льове запровадив це поняття. Теоретичною основою інтермедіальності є розуміння мистецтва як знакової системи.

**Інтерпретація** (лат. *interpretation* – тлумачення) – це тлумачення художнього твору, розкриття його змісту та форми.

**Інтерсеміотика** (гр. *sēmeion* – ознака, знак) – переклад, перекодування образів однієї знакової системи на образи іншої. Наприклад, словесні описи творів архітектури, скульптури, музики, малярства, інсценівки літературних текстів.

**Інтертекст** (лат. *inter* – між і лат. *textum* – тканина, зв'язок) – віртуальна єдність текстів, механізм, завдяки якому відбувається збереження мистецьких надбань та трансляція культурних традицій. Це багатозначне поняття експлікує складну історію тексту, що виникає на основі трансформації попередніх, його багатокомпонентний склад і наявність міжтекстових зв'язків. Інтертекст виконує різноманітні функції: служить засобом первинної комунікації (прислів'я, приказки), привернення читацької уваги, переконання реципієнта, прикрашання тексту, створення ігрової ситуації, вираження оцінки і пародіювання, імпульсу до роздумів. Інтертекст може одночасно виконувати кілька функцій.

**Інтертекстуальність** – поняття, що вживається для позначення спектру міжтекстових відношень і постулює, що будь-який текст містить явні чи приховані елементи інших. Уведене в науковий обіг французькою дослідницею Юлією Крістевою поняття характеризує взаємодію текстів і виявляється у:

- *відтворенні* в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів,
- *явному наслідуванні* чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків).

**Історія** (грец. *historia* – розповідь про минуле; знання) – послідовне розгортання дій персонажів, подієвий порядок розповідання. Поняття «історія» більш-менш відповідає фабулі.

**Історія літератури** (грец. *historia* – оповідь про минуле і лат. *litteratura* – буквенне письмо) – галузь літературознавства, що вивчає



особливості розвитку художньої літератури у зв'язках і взаємовпливах; роль окремих письменників і творів у літературному процесі; формування родів, видів, жанрів, напрямів, течій. Історія художньої літератури досліджує розвиток літератури у зв'язку з розвитком суспільства; соціальним, культурним середовищем, починаючи від найдавніших часів і закінчуючи творами сьогодення. Художня література кожного народу має свої специфічні особливості.

**Канон** (гр. κανών – правило, норма) – 1. незмінна сукупність законів, норм і правил у літературній діяльності, 2. зразковий твір, 3. набір найбільш впливових творів світової та національної літератури.

**Класицизм** (англ. *classicism*, від лат. *classicus* – зразковий) – напрям у європейському мистецтві, споріднений із класикою, проте й відмінний від неї. Для класицизму характерні орієнтація на античну літературу, яка була проголошена ідеальною, гідною наслідування, культ розуму, чітка регламентованість жанрів, простота і досконалість форми. У «високих» жанрах (трагедія, епопея, роман, ода, героїчна поема, елегія, ідилія) зображувалися події загальнодержавного значення, в «низьких» (комедія, байка, травестійна поема, епіграма) – реалії повсякденного життя. У драматичних творах слід було враховувати розроблений Н. Буало закон «трьох єдностей»: місця, часу та дії. Ідеалом мистецтва класицизму була вольова людина, наділена почуттям громадського обов'язку. Критерієм прекрасного була розумність. В Україні класицизм не набув характеру цілісної структурованої системи, виявившись переважно лише в «низьких» жанрах.

**Колаж** (франц. *collage* – наклеювання) – прийом, запозичений зі словника образотворчого мистецтва на позначення твору, що складений («склеєний») з різнорідних фрагментів інших текстів, справжніх або імітованих документів, а також алюзій, цитат тощо. У мистецтві постмодернізму він стає універсальним принципом текстотворення.

**Компаративістика** (лат. *comparatio* – порівняю, фр. *la littérature comparée* – літературна компаративістика, порівняння) – порівняльне вивчення національних літератур, їх взаємовпливів одного чи різних історичних періодів.

**Комплекс Електри** – вияв сексуального потягу доньки до батька.

**Контактні зв'язки** (лат. *contactus*) – це різновид літературних зв'язків, які мають у своїй основі знайомства письменників. Розмежовують зовнішні зв'язки (або прямі контакти – термін А. Діми) та внутрішні, що простежуються на різних структурних рівнях твору-реципієнта: концептуально-тематичному, сюжетному, композиційно-стильовому, жанровому тощо.

**Контекст** (лат. *contextus* – тісний зв'язок, сплетення) – поняття, яке тлумачать як найближче оточення певного фрагменту твору, увесь корпус текстів одного автора, певної течії, напрямку.

**Кубізм** (фр. *cubisme*) – течія, що виникла в образотворчому мистецтві початку ХХ століття і передувала абстрактному мистецтву. Вперше цей термін ужив Анрі Матісс (1908). Для кубізму характерні геометризовані форми, розуміння мистецтва як структурної конструкції, прагнення подрібнити об'єкти на окремі складники. Представники кубізму в малярстві: Пабло Пікассо, Жорж Брак, Фернан Леже, Хуан Гріс, Робер Делоне, Жан Метценже, Лео Гестел. Кубізм вплинув на інші види мистецтва, зокрема літературу.

**Культурна глобалізація** – це інтенсифікація міжкультурних контактів, що постає наслідком більшої відкритості країн світу до культурних цінностей інших народів. Культурна глобалізація може призвести до витіснення місцевої культури.

**Культурний імперіалізм** – це практика штучного привнесення культури одного суспільства в інше. Свою культуру просуває велика, економічно або військово потужна нація. Поняття культурного імперіалізму запропонував Франц Фанон, теоретично обґрунтував Едвард Саїд.

**Культурно-історична школа** – школа, що виникла у другій половині ХІХ ст. в західноєвропейському літературознавстві під впливом позитивізму. Засновником школи був філософ-позитивіст Іпполіт Тен. Методологічні настанови культурно-історичної школи полягали в необхідності аналізу біографії та психології митця, його світогляду, оточення, расової приналежності. І.Тен уподібнював історію літератури до історії суспільства, літературознавчу методологію ототожнював із методами природничих наук. Прихильниками філософа були В. Горленко, М. Драгоманов.

**Літературна критика** (грец. *kritike* – судження) – галузь літературознавства, що вивчає нові твори, поточний літературний процес. Її предмет – окремий твір, творчість письменника, нові твори авторів. Літературна критика допомагає читачам зрозуміти особливості змісту і форми художнього твору, його здобутки і прорахунки, сприяє формуванню естетичних смаків.

**Літературний процес** – складний, суперечливий рух літературних форм, сукупність усіх виявів літературного життя певного періоду: виникнення художніх творів, мистецьких шкіл, літературних угруповань, стильових течій, розвиток критики, зміна читацьких смаків.

**Літературознавство** – це наука про мистецтво слова. У літературознавстві виділяють три основні та допоміжні дисципліни. Основні: історія літератури, теорія літератури, літературна критика.

**Літературознавча історіографія** – допоміжна літературознавча дисципліна, що вивчає історію розвитку та нагромадження знань з основних літературознавчих дисциплін – теорії літератури, літературної критики та історії літератури.

**Лібідо** (лат. *libido* – бажання, потяг) – поняття, що позначає енергію сексуальних інстинктів.

**Літературний період, або літературна доба (епоха)** – фрагмент літературного процесу, обмежений певними визначальними моментами в історії літератури, які відрізняють його від попереднього і наступного етапів. Літературний період характеризується приблизно однорідними формами літературного життя, що можуть відновлюватися через кілька літературних етапів: неокласицизм, неоромантизм.

**Метадієгетичний наратив** – це оповідь, вставлена в інший текст. Наприклад, вставне оповідання, вставна новела в романі.

**Метатекстуальність** (μετά – префікс, що використовується на позначення систем, за допомогою яких описують інші) – тип міжтекстових зв'язків, що містить елемент коментування. При цьому текст, який коментують, може бути навіть не названим.

**Метод** (від гр. *methodos* – шлях дослідження) – спосіб пізнання. Художній метод – це спосіб художнього відтворення дійсності, зумовлений авторською настановою.

**Методологія** (від гр. *methodos* – спосіб пізнання і *logos* – слово, вчення) – система принципів і способів дослідницької діяльності, сукупність методів, що застосовують у будь-якій науці.

**Міграційна школа** (школа запозичення, компаративістська школа) – школа у фольклористиці другої половини XIX ст., яка пояснювала подібність уснопоетичних творів різних народів їх контактами, міграцією. Засновником школи став Теодор Бенфей, який мав послідовників: Макса Мюллера, Еммануеля Коскена, Олександра Пипіна, Федора Буслаєва, Олексія Веселовського, Михайла Драгоманова. Міграційна школа заперечувала ідеї міфологічної школи.

**Міфема** (грец. *mythos* – слово, сказання) – найменший елемент міфу, використаний у літературному творі. Мета такого використання – викликати певні асоціації. Міфемі зустрічаються у творах неокласиків (М. Зеров, Юрій Клен та ін.), Лесі Українки, Є. Маланюка, О. Бердника, І. Білика.

**Міфологема** (грец. *mythos* – слово, сказання і *logos* – слово, вчення) – уламок міфа, міфема, яка втратила свої функції.

**Міфологічна школа** – школа у фольклористиці та літературознавстві початку ХІХ ст., що вважала міф основним джерелом поезії. Основою школи були естетика Ф.В.Й. Шеллінга та братів А. і Ф. Шлегелів. У міфологічній школі помітні 2 відгалуження: етимологічний (М. Кун, М. Мюллер, Ф.Буслаєв, О. Афанасьєв) і демонологічний (В. Шварц, В. Маннгардт).

**Міфонім** (грец. *mythos* – слово, сказання та *onyma* – ім'я) – власна назва богів і міфічних персонажів: Перун, Зевс, Вернигора та ін. Міфоніми поділяються на кілька категорій: міфоантропоніми, міфозооніми, міфотопоніми та інші.

**Модернізм** (від лат. *modernus* – сучасний) – комплекс літературно-мистецьких тенденцій, що виникли в останній чверті ХІХ ст. і заперечували реалізм, у межах якого формувалися. Філософським підґрунтям модернізму були ідеї Фрідріха Ніцше, Зигмунта Фройда, Карла Густава Юнга, Анрі Бергсона, Артура Шопенгауера, Освальда Шпенглера, Карла Яспера. Характерні риси модернізму: антинародництво, антитрадиціоналізм, відмова від мімесису, індивідуалізм, фемінізм, психологізм, естетизм, ускладнення художньої форми творів. В українській літературі модернізм розвинувся пізніше на 10-20 років і мав синкретичний характер, виявляючись у творчості одного автора, як, наприклад, О.Кобилянської, М. Яцкова та інших.

**Напрямок літературний** – це сукупність літературних тенденцій, виявлена в низці визначних творів. Для літературного напрямку визначальними є спільність тем, мотивів, образів, зумовлених суспільно-історичними обставинами, світогляд його представників, поетика творів. Іноді напрям збігається з панівним стилем, але може охоплювати кілька стилів, як, наприклад, у модернізмі.

**Нарататор** – особа, якій адресована оповідь чи розповідь. Михайло Бахтін наголошував на особливому значенні іншого (власне слухача) в художньому просторі, присутність якого позначається на формі літературного твору

**Наратив** – це процес і результат оповіді.

**Наратологія** (грец. *narratology*, від лат. *narrare* – розповідаю і грец. *logos* – слово, вчення) – це теорія наративу, розділ літературознавства, що досліджує оповідні структури тексту.

**Наратор** (англ. *narrator* – оповідач) – фіктивний, створений автором оповідач, який створює текст із відповідною структурою, виражаючи ставлення до неї.

**Нарація** – виклад однієї чи більше подій, синонім до наративу, розповіді, дискурсу.

**Натуралізм** (від лат. *natura* – природа, фр. *naturalisme*) – літературна течія, що зародилася у Франції наприкінці XIX ст. і відзначалася фактографічним зображенням дійсності, увагою до спадкових проблем, фізіологічних потреб людської душі. Теоретиком натуралізму був Еміль Золя («Експериментальний роман», «Романісти-натуралісти»). Для течії характерні детермінізм, зображення найтемніших сторін людського життя, вульгарність стилю. У цій манері писали брати Едмон Антуан та Жюль Юо Гонкури, Гі де Мопассан, Альфонс Доде, Макс Кретцер, Герхарт Гауптман, Генрік Ібсен, Стівен Крейн, Френк Норріс, Панас Мирний («Повія»), Іван Франко («Бориславські оповідання») та інші.

**Неокласицизм** (від гр. *νέος* – молодий, новий і класицизм, взірцевий, тобто **новий класицизм**) – тенденції, що спостерігалися у світовому мистецтві (живописі, скульптурі, музиці, літературі) XIX – XX ст., орієнтовані на наслідування естетичних принципів і нормативів античної літератури, французького та веймарського класицизму. Неокласицизм вирізнявся ідеалістичною настановою, не мав войовничого характеру, як класицизм.

**Неоміфологізм** – спосіб художньої реалізації міфу в літературному творі. Один і той самий міфологічний мотив чи образ може набувати нового значення. Риси неоміфологізму можна простежити у творчості Василя Земляка, Володимира Дрозда, Олександра Ільченка та інших авторів.

**Неореалізм** – стильова течія в українській і світовій літературі початку XX ст., яка розвинулася з класичного реалізму і відзначалася поглибленим психологізмом, ліризмом. Ознаки неореалізму виявилися у творчості В. Винниченка, В. Підмогильного, І. Сенченка, Б. Антоненка-Давидовича та інших письменників.

**Неоромантизм** (від гр. *νέος* – молодий, новий і фр. *romantisme*) – стильова тенденція, що виникла наприкінці XIX – на початку XX ст. і відзначалася прагненням утверджувати виняткового героя, здатного підняти масу до свого рівня. Неоромантики зображували героя-аристократа, який прагнув жити за законами краси. Риси неоромантизму виявилися у творах Кнута Гамсуна, Джека Лондона, Генріка Ібсена, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Володимира Винниченка та інших авторів.

**Палеографія** (грец. *παλαιός* – стародавній і *γραφή* – пишу) – допоміжна літературознавча дисципліна, яка вивчає старовинні тексти, визначає авторство, місце, час написання твору.

**Палімпсест** (грец. *παλίμψηστον*, лат. *codex rescriptus*) – рукопис на пергаменті, з якого стерли первісний текст, а поверх нього написали новий. З часом попередній напис проступав на поверхню. Жерар Женетт у книзі «Палімпсести. Література у другому ступені» (1982) використав образ палімпсесту для позначення текстів, що виникли на основі інших. Образ палімпсесту став знаком багаточисливості, множинності значень, переписування інших і самого себе.

**Паратекстуальність** (гр. *παρα* – префікс, що означає суміжність) – тип зв'язків, який запровадив Жерар Женетт на позначення відношення тексту до заголовка, епіграфа, передмови, післямови та інших білятекстових елементів.

**Парафраз[а]** (від давньогрецького *παράφρασις* – опис, виклад, переказ) – опис, скорочений чи спрощений переказ чужого висловлювання, наприклад, як у вірші Ліни Костенко «Мимовільний парафраз».

*Мимовільний парафраз*

Поет, не дорожи любовію народной,  
бо не народ дає тобі чини.

Кому потрібен дар твій благородний?

На всякий случай оду сочини.

Пиши про честь і совість, а при етом  
вмочи своє перо у каламуть.

Ну, словом, так. Поет, не будь поетом.

Тобі за ето ордена дадуть.

**Пародія** (грец. *parodia* – жартівлива переробка) – твір, що відтворює характерні особливості оригіналу для досягнення сатиричного чи комічного ефекту. За своєю природою це інтертекстуальний жанр, що має прямо протилежну до пародійованого твору спрямованість.

**Пастиш** (фр. *pastiche* від італ. *pasticcio* – опера, створена з уривків інших опер; стилізація) – вторинний художній текст (літературний, музичний чи драматичний), що імітує стиль одного чи кількох авторів. На відміну від пародії, пастиш не висміює, а виявляє пошану до оригіналу. В літературі пастиш найчастіше – це продовження або інша сюжетна версія первинного (авторського) твору, що зберігає авторські стиль, персонажів, антураж, час дії тощо. На відміну від стилізації й т. зв. фанфіків, які дозволяють вільніше трактувати вихідний матеріал, літературний пастиш висуває жорсткі критерії до автора з погляду введення додаткових персонажів і розвитку сюжету.

**Перекладознавство** – галузь філології, що досліджує теорію і практику перекладу, проблему відповідності перекладу оригіналу.

**Плагіат** – незаконне привласнення чужого твору.

**Поетика** (грец. ποιητική (τέχνη) – поетичне мистецтво) – поняття, що вживають у таких значеннях: 1. розділу теорії літератури, що виявляє основні закономірності розвитку художньої літератури; 2. сукупності зображально-виражальних засобів, що визначають своєрідність певного літературного явища, твору.

**Порівняльно-історичний метод** – це спосіб дослідження, що дає можливість шляхом порівняння визначити подібність і відмінність між літературними явищами, що вивчаються.

**Постмодерн** (лат. *post* – після, фр. *moderne* – сучасний; буквально – після сучасності) – поняття, яке визначає новий культурний стан, що виник унаслідок заперечення раціоцентризму епохи Модерну. Постмодерн еkleктичний за своєю природою, характеризується прагненням поєднати, увібрати в себе попередні здобутки, «високі» та «низькі» жанри, відзначається іронічністю, пародійністю, інтертекстуальністю.

**Постмодернізм** (лат. *post* – за, після, далі; франц. *moderne* – сучасний, новітній) – комплекс мистецьких, філософських, науково-теоретичних уявлень про культурну ситуацію, що склалася у 80-90-і роки ХХ ст. і знаменувала завершення епохи Модерну. Для постмодернізму характерні ігровий характер, карнавальність, іронічність, поєднання високого та низького стилів, інтертекстуальність, колажування, пародіювання, просторово-часові зсуви. Ознаки постмодернізму виявилися в романах «Московіада», «Перверзія» Юрія Андруховича, повістях «*Vae victis*», «Імені твого ради», «Репортаж із царства нелюбові» Степана Процюка, романах «Культ», «Поклоніння ящірці» Любка Дереша.

**Психоаналіз** (гр. *psyche* – душа та *analysis* – розкладання, розчленування) – теорія тлумачення несвідомого, започаткована австрійським ученим З. Фройдом.

**Психологізм** – відтворення художніми засобами внутрішнього світу персонажів, їх думок, почуттів, переживань.

**Психологічна школа** – школа, що сформувалася в 70–80-х роках ХІХ століття і зосереджувала увагу на духовному житті письменника, внутрішніх причинах його творчості. Теоретичні основи цієї школи були викладені у працях С. Жірдана, Е. Еннекена (Франція), В. Вундта, В. Веца (Німеччина), О. Потебні («Думка і мова», «З лекцій з теорії словесності», «Із записок з теорії словесності») та ін. Учні О. Потебні продовжили розробку проблематики цієї школи, зокрема Д. Овсянико-Куликовський, А. Горнфельд, Б. Лезін, О. Білецький.



**Реалізм** (від лат. *realis* – суттєвий, дійсний) – метод у мистецтві, що полягав у відтворенні дійсності в її типових рисах. Характерні ознаки реалізму: раціоналізм, міметичність, психологізм, типізація.

**Ремінісценція** (від лат. *reminiscentia* – спогад) – елемент художньої системи, що відсилає до раніше прочитаного, почутого або побаченого твору мистецтва. Це своєрідна цитата без лапок. Обов'язковою умовою ремінісценцій є їх творча зміна, переосмислення, набуття нового змісту. Ремінісценції зі «Слова о полку Ігоревім» відчутні у вірші М. Рильського: «Лисиці брешуть на щити і кличе див поверху древа».

**Рецептивна естетика** (лат. *receptio* – сприйняття) – різновид естетичної теорії, яка досліджує проблему сприймання художніх творів. Рецептивна естетика акцентує суб'єктивність сприйняття, можливість такого прочитання твору, яке автор не передбачав.

**Рецепція** (лат. *receptio* – сприйняття) – сприйняття ідей, мотивів, образів, сюжетів із творів інших авторів і літератур та їх творче переосмислення. Рецепція зумовлена попереднім досвідом, смаками, мовною компетенцією реципієнта.

**Рококо** (від фр. *rocaille* – мушля) – стиль у мистецтві, що виник у першій половині XVIII ст. у Франції та дійшов до України, відзначався гедоністичними настроями, вишуканими, грайливими формами, примхливою декоративністю, естетизмом. Прикраси нерідко мали форму мушлі («rocaille»). Набули поширення в рококо застільні пісні, мадригали, епіталами, сонети, рондо, романси. Ознаки стилю виявилися у творчості Дені Дідро, Клода Кребійона, Паоло Роллі, Олексія Сумарокова та інших письменників. На зміну рококо наприкінці XVIII ст. прийшов класицизм.

**Романтизм** (фр. *romantisme*) – напрям у літературі й мистецтві, що виник наприкінці XVIII ст. як заперечення класицистичних настанов майже одночасно в Німеччині, Великій Британії та Франції, а згодом поширився в Польщі, Росії, Італії, Австрії та інших країнах. Увагу романтиків привертають виняткові події, духовно багаті характери. Для романтичного світосприйняття характерний суб'єктивізм, зацікавлення історичною тематикою, фольклором як виявом народного духу. Представники українського романтизму – це Євген Гребінка, Левко Боровиковський, Амвросій Метлинський, Микола Костомаров, Віктор Забіла, Маркіян Шашкевич, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш.

**Сентименталізм** (фр. *sentimentalisme*, від фр. *sentiment* – почуття) – напрям у європейському мистецтві другої пол. XVIII ст., що виник як реакція на просвітницький і класицистичний раціоналізм. Назва виникла від незавершеного роману Лоренса Стерна «Сентиментальна подорож Францією



та Італією». Сентименталісти зосередили увагу на внутрішньому світі людини, зображували ідеальних героїв, які зворушували читача своїми стражданнями через нещасливе кохання чи утиски. Улюбленими жанрами сентименталістів були подорожні записки, психологічні романи, елегії, ідилії. Риси сентименталізму виявилися в повістях Григорія Квітки-Основ'яненка «Маруся», «Сердешна Оксана», «Щира любов», «Козир-дівка».

**Символ** (англ. *symbol*) – це предметний або словесний знак, який опосередковано, умовно виражає сутність певного явища. Наприклад, Кассандра – це символ здійсненого пророцтва.

**Символізм** – одна із течій модернізму, що виникла у Франції в 70-х роках ХІХ ст. та намагалася виявити таємничу взаємозалежність усього на світі. Теоретик символізму Шарль Бодлер акцентував на містичній основі поезії та знайшов своїх послідовників серед французьких поетів: Поля Верлена, Артура Рембо, Стефана Малларме. Згодом символізм поширився в Італії (Г. д'Аннунціо), Бельгії (Е. Верхарн, М. Метерлінк), Німеччині (С. Георге, Ф. Ніцше), Англії (О. Уайльд), Польщі (С.Пшибишевський, К.Пшерва-Тетмаєр), Росії (Д. Мережковський, О. Блок, А. Бєлий, В. Іванов). Символізму притаманні естетство, культ екзотичних тем, бунт проти суспільної моралі, спроби вирватися за межі повсякденного, буденного.

**Скриптор** (лат. *scriptor* – письменник, той, хто пише) – поняття, що в постмодерністській естетиці передає відмову від суб'єкта письма, деперсоналізацію авторського Я.

**Соцреалізм** (лат. *socialis* – суспільний і *realis* – суттєвий) – унітарний метод у радянській літературі, що ставив своїм завданням виховувати трудящих у дусі марксизму-ленінізму. Визначальними для письменників стали позаестетичні чинники: вірність лінії компартії, зображення механізованої праці, доступність форми твору. Риси соцреалізму виявилися у творчості О. Корнійчука, П. Панча, І. Ле, Л. Дмитерка, В. Козаченка та інших авторів.

**Стилізація** (англ. *stylization*) – форма інтертекстуальної взаємодії, що полягає у свідомому наслідуванні формальних ознак чужого стилю, фольклорного чи літературного жанру. Вірші «Ой одна я, одна...» Тараса Шевченка, «Червона калино, чого в лузі гнешся...» Івана Франка відтворюють народнопісенну манеру.

**Структура** (лат. *structura* – побудова, порядок) – сукупність внутрішніх зв'язків, внутрішня побудова об'єкта. Це поняття не дало можливості вичерпно пояснити весь художній текст, адже поза структурою залишився певний («емоційний») надлишок твору: між структурою і текстом виникає

конфлікт, породжений раціоцентричним мисленням, що нагадує конфлікт між свідомим і несвідомим у класичному психоаналізі.

**Структуралізм** (лат. *structura* – побудова, порядок) – напрям у гуманітаристиці, що розглядає мову як упорядковану систему. Він почав складатися у 20–30-х роках ХХ ст. і набув найбільшого поширення у Франції. Його пов'язують з іменами Клода Леві-Стросса, Мішеля Фуко, Жака Лакана, Ролана Барта.

**Структурний метод** (лат. *structura* – побудова, порядок) – метод дослідження, що полягає у виявленні структури, сукупності відношень, стійкої основи, системи правил, завдяки якій можна розчленити мистецький твір. Цей метод спочатку був застосований у мовознавстві, згодом – в інших науках. Методику структурного аналізу оповідних текстів розробили Цветан Тодоров, Альгірдас-Жюльєн Греймас, Клод Бремон, Ролан Барт, Жерар Женетт, Еміль Бенвеніст. Структурний аналіз обмежився рівнем розповідного дискурсу, проте поза його увагою залишилися соціологічний, культурний, біографічний рівні, інтеграція з якими відкриває шлях для постструктуралістських інтерпретацій.

**Сублімація** (лат. *sublimatus* – піднесений) – поняття, яке ввів З. Фройд для позначення перетворення сексуальної енергії в духовно-творчу.

**Сюрреалізм** (фр. *surrealisme* – «надреалізм») – авангардистська течія у мистецтві ХХ століття, що характеризується зверненням до підсвідомих образів, автоматизмом письма. Сюрреалізм виник у 10-20-і роки у Франції, виявився у творчості художника Сальвадора Далі, письменників Поля Елюара, Луї Арагона, Федеріко Гарсія Лорки. «Маніфест сюрреалізму» (1924) виклав Андре Бретон, який розглядав творчість як стан «позасвідомих спонтанних процесів». Ця течія також поширилася у країнах Європи, Америки, Японії. Характерні риси стилю: бурхливе асоціювання, заглиблення у сни, марення, відтворення імпульсивної реакції людини на зовнішні подразники, відсутність розумового контролю над зображенням. Ознаки сюрреалізму виявилися у творчості Емми Андієвської, Богдана Бойчука, Богдана Рубчака, Юрія Тарнавського та інших представників Нью-Йоркської групи.

**Таксономія** (від грец. *ταξοῦν* – класифікація і грец. *νόμος* – закон, наука) – систематизація, упорядкування літературних явищ за подібними та відмінними ознаками.

**Текст** (лат. *textum* – тканина, зв'язок) – повідомлення, що складається з речень і відзначається смисловою та структурною завершеністю. Художній текст виявляє авторське ставлення до зображеного.

**Текстологія** (лат. *textum* і грецьк. *logos* – слово, вчення) – наука, що вивчає і встановлює історію творів писемності та документів. Завдання текстолога – вивчення історії тексту, його варіантів, джерел, визначення авторства (якщо воно втрачене), встановлення *канонічного тексту*, підготовка академічних видань творів, вивчення всіх змін тексту досліджуваного твору.

**Теорія літератури** (англ. *theory of literature*) – одна з основних літературознавчих дисциплін, яка своїм об'єктом має дослідження, узагальнення та систематизацію літературознавчих понять. Завдання теорії літератури: вивчення сутності, змісту і форми художньої літератури, її специфіки та функцій як самостійного виду мистецтва; розуміння особливостей художньої творчості й аналіз конкретних літературних явищ; поділ літератури на роди та жанри; вивчення мови художнього твору, особливостей віршування; дослідження літературного процесу, літературних напрямів, стилів, течій, шкіл, індивідуального стилю.

**Течія** – спорідненість творчих принципів письменників, які дотримуються подібних естетичних засад. Це вужче, ніж напрям, поняття.

**Типологічний метод у літературознавстві** – один із методів вивчення художньої літератури, спрямований на виявлення спільних ознак у творах письменників, які належать до однієї стильової течії, різних національних літератур. Типологічний метод виник наприкінці XVIII ст. і дозволяє виявляти подібне в авторів, які не мали безпосередніх контактів.

**Типологія** – класифікація за спільними ознаками з допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких фіксують найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів.

**Топос** (грец. *topos* – місце) – тематична категорія, що називає повторювані локуси й інші тематичні елементи. Іншими словами, це готова риторична формула, схема побудови думки.

**Транстекстуальність** – термін, який запровадив Жерар Женетт у книзі «Палімпсести. Література у другому ступені» (1982) на позначення всього того, що виходить за межі одного тексту і включає його у зв'язки з іншими.

**Феміністична критика** – різновид сучасної критики, що здійснює перегляд патріархальних принципів, прагне врахувати жіночий досвід. Феміністичні групи прагнули звільнитися від патріархального гноблення, критикували фрейдівське розуміння жінки як неповноцінного чоловіка (Сара Кофман, Елен Сіксу, Люс Ірігарай). Представниці феміністичної критики поділяли погляди Сімони де Бовуар про чоловіче як статичне, а жіноче – як динамічне. В українському літературознавстві до проблем феміністичної критики звернулися Віра Агеєва, Ніла Зборовська, Соломія Павличко, Тамара Гундорова.

**Фемінність** (лат. *femina* – жінка, самка) – це соціопсихологічний вияв пасивності, залежності від інших. Маскулінність та фемінність у сучасних гендерних дослідженнях тлумачаться як вияв відмінних психологічних характеристик.

**Феноменологія** (*phainomenon* – те, що з'являється, і *logos* – наука, слово) – науковий метод літературно-критичної інтерпретації словесних творів, що ґрунтується на з'ясуванні їх мовно-сміслових джерел і психологічних передумов виникнення. Засновником феноменології був Едмунд Гуссерль (1859–1938), який вважав, що предметна реальність виявляє себе тільки у структурах людської свідомості, тобто феноменах. Єдиною реальністю феноменологічної філософії є безпосереднє переживання суб'єктом свого власного буття. Метод феноменологічного аналізу полягає у розгляді проблеми через призму культури: як проблема виникла в історії культури, як вона відображена в матеріалі культури, який її культурний сенс.

**Фокалізація** (франц. *focalisation* – фокусування, зорова перспектива) – це позиція, перспектива, кут зору, з якого відтворено події. Жерар Женетт виокремив три види фокалізації: «нульову» (*zero focalization*), «зовнішню» (*external focalization*) та «внутрішню» (*inner focalization*). «Нульова фокалізація» реалізується тоді, коли оповідь веде всезнаючий наратор; «внутрішня» – за умови, що наратором виступає персонаж; «зовнішня фокалізація» відбиває позицію об'єктивного оповідача.

**Формалізм у мистецтві** (лат. *forma* – вигляд, постава, форма) – один із виявів авангардизму в мистецтві початку ХХ ст., збірне поняття для характеристики дадаїзму, конструктивізму, кубізму, футуризму, абстракціонізму та ін. течій, що об'єднували митців, які віддавали перевагу формі художнього твору.

**Формальний метод у літературознавстві** (лат. *forma* – вигляд, постава, форма) – один із методів вивчення художньої літератури, спрямований на дослідження форми. Він виник на противагу психологічній і культурно-історичній школам, здобув широке застосування в російській школі формалістів, які заснували ОПОЯЗ (Общество по изучению языка), Московський лінгвістичний гурток. Формалісти прагнули застосувати статистичні методи для вивчення поезії, стилю, композиції художніх творів. Відомі формалісти: Віктор Жирмунський, Віктор Шкловський, Борис Томашевський, Юрій Тинянов, Борис Ейхенбаум, Роман Якобсон, Володимир Пропп.

**Футуризм** (від італ. *futurismo* та лат. *futurum* – майбутнє) – стильова течія авангардизму початку ХХ ст., що виникла в Італії та відзначалася крайнім формалізмом, індивідуалізмом, запереченням вічних цінностей, захопленням технікою, швидкістю, рухом, бунтом. Основоположник Філіппо Марінетті опублікував «Маніфест футуризму» (1909), заперечивши класичну культуру і проголосивши «телеграфний стиль». Для футуризму характерні

войовничий урбанізм, захоплення індустріалізацією, дегуманізація, експериментування з формою. В Україні прихильники футуризму гуртувалися навколо Михайля Семенка: Олекса Слісаренко, Юліан. Шпол, Юрій Яновський, Олекса Влизько, Нік (Микола) Бажан, Гео Шкурупій та ін.

**Хронотоп** (від грец. *chronos* – час і *topos* – місце, простір) – запроваджений М. Бахтіним термін на позначення часових і просторових відношень у художньому творі, що має український відповідник: часопростір.

**Центон** (лат. *cento* – клаптевий одяг) – стилістичний прийом, який полягає в уведенні до основного тексту певного поета фрагментів із творів інших авторів без вказівки на них. Центон передбачає упізнаваність окремих складників. Іван Іов, наприклад, із рядків Олександра Олеся, Павла Филиповича, Василя Чумака, Павла Гірника скомпонував «Мозаїку слухової пам'яті»:

Сміються, плачуть солов'ї  
Там крізь минулого тумани –  
Ми йдемо і йдемо, несемо вогні,  
Як п'яна покритка від пана.

**Цитата** (пізньолат. *citatio*, від лат. *cito* – «зрушую», «викликаю») – невеликий дослівний уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, що наводиться для підтвердження чи заперечення певної думки з посиланням на автора і джерело. У літературних творах цитати можуть бути подані з покликанням на джерело *перед текстом* (епіграф), у тексті (в мовленні дійових осіб, наприклад), а також у зміненій формі (невласне пряма мова, парафраза, алюзія, ремінісценція, стилізація, травестія, пародія) і виконують інтертекстуальну функцію.

**Цілісний аналіз** – оксюморонне поняття, що означає розчленування багаторівневої єдності художнього тексту, виявлення особливостей і функціонального навантаження всіх його складників. Будь-який елемент художнього твору має розглядатися крізь призму його цілісності, яка формується в реципієнта після його естетичного сприйняття. Цілісний аналіз називають системним, усебічним.

**Школа літературна** – поняття досить умовне, адже передбачає наявність послідовників у видатного майстра чи майстрів слова. Це поняття вужче від методу чи напрямку. Рамки школи, однак, ширші, ніж літературної групи, адже не передбачають внутрішньої організації її членів. Умовність назви «школа» підтверджує визначена Володимиром Державиним «Празька школа», під якою мають на увазі Євгена Маланюка, Юрія Дарагана, Олексу Стефановича, Олега Ольжича, Олену Телігу, Оксану Лятуринську, Леоніда Мосендза, Галю Мазуренко та інших авторів, які здобували освіту у Празі чи Подєбрадах і зазнали помітного впливу її фундаторів.

## ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ

### *Варіант 1*

**1. Визначте характерну ознаку сюрреалізму:**

- А автоматизм висловлювання,
- Б культ форми,
- В культ кольору,
- Г культ світла.

**2. Хто тлумачить твір як наслідок синтезу свідомих і несвідомих психічних процесів:**

- А психоаналітики,
- Б структуралісти,
- В представники рецептивної естетики,
- Г формалісти.

**3. Встановіть, хто оперує поняттям «бінарна опозиція»:**

- А структуралісти,
- Б психоаналітики,
- В наратологи,
- Г компаративісти.

**4. З'ясуйте, чому панночка з драматичного етюд О. Олеся «Осінь» написала листа дружині пана:**

- А щоб повідомити про смерть пана,
- Б щоб запросити на прогулянку,
- В щоб повідомити про зраду пана,
- Г щоб змусити дружину виїхати.

**5. Визначте теоретиків психоаналізу:**

- А Р.Барт, З. Фройд, К. Юнг,
- Б Ю.Лотман, З. Фройд, Н.Зборовська,
- В Ю.Лотман, М.Бахтін, К. Юнг,
- Г З. Фройд, К. Юнг, Н.Зборовська.

### *Варіант 2*

**1. Дайте визначення наратології:**

- А наука про авторство текстів,
- Б наука про типи інтертекстуальності,
- В наука про типи розповідності,
- Г наука про текст.

**2. Хто у драматичному етюд О. Олеся «Осінь» виводить структуру із рівноваги?**

- А сторожика,
- Б сторож,
- В пан,
- Г панночка.

**3. Встановіть, хто розглядає текст як структуру:**

- А постмодерністи,
- Б структуралісти,
- В модерністи,
- Г авангардисти.

**4. Визначте, чому віддавали перевагу футуристи:**

- А культу форми,
- Б культу руху,
- В культу кольору,
- Г культу світлотіні.

**5. З'ясуйте, в якій праці І. Франко підкреслює роль підсвідомого у творчому процесі:**

- А «Володимир Самійленко. Проба характеристики»,
- Б «Із секретів поетичної творчості»,
- В «Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах»,
- Г «Із літератури наших предків».

### Варіант 3

**1. Яка подія зображена у драматичному етюді О. Олеся «Осінь»?**

- А пан убив панночку,
- Б сторожиха вбила пана,
- В сторожиха вбила панночку,
- Г панночка вбила сторожиху.

**2. З'ясуйте, хто з вітчизняних учених досліджував проблеми наратології:**

- А М. Ткачук, О. Ткачук,
- Б М. Ткачук, А.Греймас,
- В В. Шмідт, О. Ткачук,
- Г А.Греймас, Н. Збровська.

**3. Визначте, в основі назви якого стилю лежить слово «враження»:**

- А неоромантизму,
- Б експресіонізму,
- В імпресіонізму,
- Г символізму.

**4. Феміністичний дискурс знайшов художню реалізацію у творах:**

- А Є. Кононенко,
- Б С. Процюка,
- В Ю. Винничука,
- Г Т. Салиги.

**5. Чиє підсвідоме бажання виконала сторожиха з драматичного етюду О. Олеся «Осінь»:**

- А пана,
- Б панночки,
- В незнайомця,
- Г сторожа.

## Варіант 4

**1. Які функції виконує сторожиха у драматичному етюді О. Олеся «Осінь»?**

- А няні, матері, захисниці,
- Б спокусниці, няні, матері,
- В жертви, няні, матері,
- Г зрадниці, захисниці.

**2. У якій країні виник футуризм?**

- А Італії,
- Б Німеччині,
- В Іспанії,
- Г Франції.

**3. Визначте, в основі назви якого стилю лежить слово «вираження»:**

- А неоромантизму,
- Б експресіонізму,
- В імпресіонізму,
- Г символізму.

**4. Визначте, який культ був найважливішим для футуристів:**

- А культ форми,
- Б культ руху,
- В культ кольору,
- Г культ світлотіні.

**5. Феміністичний дискурс в українському літературознавстві представляють:**

- А Я. Поліщук, Н. Зборовська,
- Б Н. Зборовська, В. Поліщук,
- В Т. Гундорова, В. Агеєва,
- Г В. Агеєва, Л. Грицик.

## Варіант 5

**1. Визначте, в якій країні виник сюрреалізм:**

- А Італії,
- Б Німеччині,
- В Іспанії,
- Г Франції.

**2. Коли сторожиха вбиває пана з драматичного етюдю О. Олеся «Осінь»?**

- А взимку,
- Б навесні,
- В восени,
- Г влітку.

**3. Підсвідомому, сновидінням віддають перевагу:**



- А експресіоністи,
- Б імпресіоністи,
- В футуристи,
- Г сюрреалісти.

**4. Визначте, що вивчає компаративістика:**

- А зв'язки літератур,
- Б зв'язки літератури та інших видів мистецтва,
- В контакти літератур,
- Г зв'язки музики та малярства.

**5. Хто з зарубіжних учених розробляв проблеми наратології?**

- А Ж.Женетт, В.Шмідт,
- Б Р. Барт, М. Ткачук,
- В Н.Зборовська, В. Шмідт,
- Г О.Ткачук, Р. Барт.

**Варіант 6**

**1.Визначте походження течії «дадаїзм»:**

- А від німецького слова, що означає «пустун»,
- Б від французького слова, що означає «дерев'яний коник»,
- В від англійського слова, що означає «священна корова»,
- Г від французького слова, що означає «дитина».

**2.Встановіть, хто був основоположником біографічного методу:**

- А Шарль Сент-Бев,
- Б Олександр Потебня,
- В Ролан Барт,
- Г Поль Рікер.

**3.Визначте, хто такий наратор:**

- А скриптор,
- Б фіктивний автор,
- В містифікатор,
- Г оповідач.

**4.З'ясуйте, представники якої течії прагнули досягти стану «агресивного божевілля»:**

- А сюрреалізму,
- Б експресіонізму,
- В дадаїзму,
- Г символізму.

**5. Визначте, хто пропонував удатися до статистичних методів:**

- А психоаналітики,
- Б компаративісти,
- В наратологи,
- Г формалісти.

## Варіант 7

**1. Визначте, назва якої течії походить від слова, що позначає «дерев'яного коника»:**

- А сюрреалізм,
- Б футуризм,
- В дадаїзм,
- Г експресіонізм.

**2. Визначте авангардистські течії:**

- А імпресіонізм,
- Б футуризм,
- В дадаїзм,
- Г символізм.

**3. Встановіть, який метод доцільно застосувати для зіставлення творів Герхарта Гауптмана та Лесі Українки:**

- А історичний,
- Б компаративний,
- В описовий,
- Г типологічний.

**4. Визначте, у якому творі реалізовано комплекс Електри:**

- А «Солодка Даруся» М.Матіос,
- Б «Осінь» О.Олеся,
- В «Кіт у чоботях» М.Хвильового,
- Г «Кайдашева сім'я» І.Нечуя-Левицького.

**5. Визначте представників психологічної школи:**

- А В. Вундт, О.Потебня,
- Б Р.Барт, В.Вундт,
- В О.Потебня, Р.Барт,
- Г Д. Овсяннико-Куликовський, Р. Барт.

## Варіант 8

**1. Визначте, назва якої течії походить від слова «вираження»:**

- А сюрреалізм,
- Б футуризм,
- В дадаїзм,
- Г експресіонізм.

**2. Визначте, хто був автором «Маніфест сюрреалізму»:**

- А Емма Андієвська,
- Б Поль Елюар,
- В Луї Арагон,
- Г Андре Бретон.

**3. Хто був засновником міграційної школи?**

- А Федір Буслаєв,
- Б Теодор Бенфей,
- В Михайло Драгоманов,

Г Андре Бретон.

**4.Визначте представника міфологічної школи:**

А Федір Буслаєв,

Б Теодор Бенфей,

В Михайло Драгоманов,

Г Микола Кун.

**5.З'ясуйте, якими течіями був представлений формалізм:**

А кубізмом і дадаїзмом,

Б кубізмом і символізмом,

В кубізмом і реалізмом,

Г дадаїзмом і соцреалізмом.

## Варіант 9

**1.Визначте, хто був засновником культурно-історичної школи:**

А Федір Буслаєв,

Б Теодор Бенфей,

В Іпполіт Тен,

Г Микола Кун.

**2.Назвіть представників формалізму:**

А Віктор Жирмунський, Віктор Шкловський, Іпполіт Тен,

Б Борис Томашевський, Юрій Тинянов, Іпполіт Тен,

В Борис Ейхенбаум, Роман Якобсон, Володимир Пропп,

Г Володимир Пропп, Іпполіт Тен, Віктор Шкловський.

**3.Визначте, хто був послідовником міграційної школи:**

А Федір Буслаєв,

Б Макс Мюллер,

В Іпполіт Тен,

Г Борис Томашевський.

**4.Екстрадієгетичний наратор – це:**

А автор, який веде за собою читача,

Б розповідач, який коментує події,

В оповідач, який розмірковує про події,

Г стороння особа, яка бере участь у розмові.

**5.Гомодієгетичний наратор – це:**

А автор, який веде за собою читача,

Б розповідач, який коментує події,

В оповідач, який є учасником подій,

Г стороння особа, яка бере участь у розмові.

## Варіант 10

**1. Визначте, який стиль у мистецтві відзначався тяжінням до всеохопності:**

А кубізм,

Б символізм,

В бароко,

Г дадаїзм.

**2. Визначте, представники якого стилю зображували світ очима дитини:**

А кубізму,

Б символізму,

В бароко,

Г дадаїзму.

**3. З'ясуйте, представники якого стилю віддавали перевагу фізіологічним потребам людини:**

А кубізму,

Б натуралізму,

В реалізму,

Г дадаїзму.

**4. Визначте, яке поняття застосовує Жак Дерріда для того, щоб пояснити неоднозначність інтерпретації текстів:**

А деструкція,

Б конструкція,

В деконструкція,

5. Г реструктуризація.

**5. Визначте, як називають особу, якій оповідач/ чи розповідач розказує історію:**

А наратор,

Б нарататор,

В скриптор,

Г автор.

## **ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ**

### **(ІДЕЇ, КОНЦЕПЦІЇ, ШКОЛИ)**

Методичні поради до вивчення курсу для здобувачів ОП «Українська мова та література» СО «Магістр» / уклад. В. А. Просалова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 52 с.

Підписано до друку 16.03.2021  
Формат 60 x 84/16. Папір офсетний.  
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 2,5  
Тираж 50 прим. Зам.

Донецький національний університет імені Василя Стуса  
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21  
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру  
серія ДК № 5945 від 15.01.2018